

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ŽIVOT ALICE GARRIGUE MASARYKOVÉ A JEJÍ PŘÍNOS
V OBLASTI SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Veber, Th.D.

Autor práce: Eliška Škodová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Prezenční

2012

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma Život Alice Garrigue Masarykové a její přínos v oblasti sociální práce jsem vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a za použití pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

.....
Eliška Škodová

V Českých Budějovicích dne 29. března 2012

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce, Mgr. Tomáši Vebrovi Th.D., za věnovaný čas, metodické vedení, odborné rady a cenné připomínky. Dále bych chtěla poděkovat mým rodičům, kteří mě během celého studia podporovali.

Obsah

Úvod.....	5
1. Historické souvislosti.....	7
1.1 Vývoj sociální práce na našem území před vznikem Československé republiky a během její existence	7
1.2 Historické souvislosti vzniku Červeného kříže	10
1.3 Vznik a vývoj Československého Červeného kříže	14
2. Alice Garrigue Masaryková.....	18
2.1 Život Alice Masarykové	18
2.2 Alice Masaryková v roli první předsedkyně Československého Červeného kříže.....	30
2.3 Další aktivity PhDr. Alice Masarykové	44
3. Hodnocení sociálních aktivit a přínosu Alice Masarykové	48
Závěr	54
Seznam literatury	56
Abstrakt.....	59
Abstract.....	60

Úvod

Období vzniku a trvání první republiky je dodnes velmi málo prozkoumanou oblastí našich dějin a věnuje se mu jen malá část autorů. Tato doba je však pro současnost velmi důležitá a její zmapování nás může obohatit a posunout dále. Představitelé nejednoho vědního oboru u nás se proto po mnoha letech vrací k tomuto období, které bylo prodchnuto mnoha reformními změnami, a představují nám práci tehdejších odborníků, která může obohatit i současné poznání.

Významnou osobností, která se zasadila o rozvoj sociální práce na našem území, jejíž přínos nebyl do dnešní doby zcela doceněn a jejíž historický význam zůstává naší společnosti stále skryt, byla v tomto období PhDr. Alice Garrigue Masaryková. Díky schopnostem této významné sociální pracovnice, první předsedkyně Československého Červeného kříže a dcery prvního prezidenta Československé republiky se podařilo z Československého Červeného kříže, budovaného pod vlivem nelehkých dobových politických, ekonomických, sociálních, zdravotních a kulturních problémů, vytvořit vyspělou a prosperující sociálně-zdravotní organizaci.

Téma své práce jsem si zvolila na základě svého zájmu o historii a významné české historické postavy, mezi které Alice Masaryková rozhodně patří. Doktorka Masaryková je žena, která se významně přičinila o rozvoj sociální práce na našem území a jejíž práce dosud uniká širší publicitě. Cílem mé práce proto bude zmapovat její život, utvořit přehled jejích sociálních aktivit a uceleně popsat její práci pro Československý Červený kříž. Doufám, že se mi podaří zhodnotit její přínos pro obor sociální práce a také vykreslit její vliv na současnou podobu sociální práce u nás. Metodika mé práce je přímá historická, srovnávací a interpretační. Při práci se zdroji vycházím zejména z česky psané literatury, která pochází jak z doby života Alice Masarykové, tak i od současných autorů.

¹ SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 62.

Práce je členěna do tří kapitol. První přináší pohled na historický vývoj sociální práce na našem území, souvislosti vzniku humanitární organizace Červeného kříže a vznik a utváření Československého Červeného kříže. Ve druhé části popisují život Alice Masarykové, její sociální aktivity ve funkci první předsedkyně Československého Červeného kříže a další činnosti na poli sociální práce. Třetí část pak představuje hodnocení jejího přínosu z pohledu jejích současníků i dnešních autorů.

Doufám, že se mi v této práci podaří vystihnout důležité historické a sociální souvislosti života Alice Masarykové a vyzdvihnout její zásluhy o budování sociální práce jako organizované, vědecky podložené a na odborných znalostech postavené vědní disciplíny. Alice Masaryková obětovala svůj život sociální práci a zaslouží si proto naši pozornost.

1. Historické souvislosti

Pro pochopení přínosu sociálních aktivit a inovací v oblasti sociální práce PhDr. Alice Garrigue Masarykové je potřeba nejprve nastínit historický vývoj sociální práce v českých zemích a příčinné souvislosti ovlivňující dobu formování Československého Červeného kříže. To nám umožní uvědomit si, jak vypadal systém sociální pomoci za doby vzniku prvního Československého státu, na jaké jeho aspekty bylo navazováno, a k jakým jeho změnám docházelo.²

V následujících podkapitolách se pokusím nastínit vývoj sociální práce na našem území, okolnosti vzniku humanitární organizace Červeného kříže a popsat počátky Československého Červeného kříže v čele s jeho první předsedkyní, dr. Masarykovou.

1.1 Vývoj sociální práce na našem území před vznikem Československé republiky a během její existence

Sociální práce doprovází lidskou společnost od počátků její existence. Dlouhou dobu měla jen neuvědomělou podobu. Se zvyšujícím se počtem sociálních problémů a sociálně slabých, kteří potřebovali pomoc svého okolí, se však začala organizovat a vytvářet taková podoba sociální práce, na kterou již bylo možné nahlížet, jako na vědu, schopnou řešit sociální problémy ve společnosti.³

Podoba sociální práce do roku 1918

Počátky sociální práce na našem území sahají do středověku. Do této doby byla pomoc vdovám, sirotkům, nemocným a chudým chápána jen jako filantropická a charitativní pomoc jednotlivců, založená na křesťanské lásce a milosrdenství. Od počátku 6. století docházelo k zakládání špitálů a nemocnic, a budování ústavů při kláštorech a kostelech, které již cíleně nabízely pomoc potřebným. Hlavní patronát nad sociální péčí měla církev, paralelně s církví se však sociálních aktivit začalo účastnit také měšťanstvo

² Srov. OLÁH, M. et al. *Sociálna práca : vybrané kapitoly z dejín, teórie a metód soc. práce*, s. 9-38.

³ Srov. tamtéž.

a řemeslné a obchodnické cechy, až postupně došlo k přesunutí sociální péče do rukou obcí.⁴

V období novověku se začala objevovat snaha o vytvoření teoretické reflexe sociálních problémů a na jejím základě byla budována určitá sociální opatření. Byly zakládány nové špitály, vznikaly sirotčince a chudobince a objevovaly se snahy o odborné vyškolení osob poskytujících sociální péči. K tomu přispěly především reformy Marie Terezie a Josefa II., které se zasadily o rozvoj vzdělávání a vznik řady ústavů a sociálně-zdravotních institucí. Josef II. navíc v roce 1781 vydal tzv. „Pravidla direktivná“, která podporovala rozvoj ústavních forem péče a sloužila coby řád nově vzniklých nalezinců, sirotčinců, porodnic, nemocnic a chudobinců. Zlomovým bodem pro sociální práci v tomto období se stala Velká francouzská revoluce (1789-1799), v rámci níž byla vydána „Deklarace lidských práv a občanských svobod“. Díky jejím demokratickým ideálům svobody, rovnosti a bratrství a ustanovení práva na pomoc a solidaritu se zrodila sociální práce v pravém slova smyslu. Následkem těchto reforem a sociálních a ekonomických změn na konci 18. století přišla katolická církev o rozhodující postavení v oblasti péče o chudé.⁵

Sociální práce v 19. století byla poznamenána industrializací a jejími následky. Bylo potřeba vyrovnat se s nedostatečnou péčí o děti a mládež, nárůstem kriminality, žebráctvím a s tuláctvím. To dalo podnět ke koordinaci roztržitých charitativních činností jednotlivců a vzniku nových institucí a forem sociální práce, které byly založeny na poznání potřebného a jeho sociální situace. V důsledku sociálních změn v 18. a 19. století zaznamenává sociální práce na našem území svůj největší rozmach, stále je však založena na soucitu a dobrovolné aktivitě.⁶

Podoba sociální práce po roce 1918

Po vzniku samostatného československého státu na počátku 20. století bylo hlavním cílem sociální politiky nově vzniklého státu vypořádat se s následky války. Zvýšená potřeba sociální práce vyvolala snahu vytvořit nová sociální opatření a nezávislé postupy, které budou postaveny na domácí tradici, a doplnit sociální práci

⁴ Srov. VAŠEK, B. Dějiny křesťanské charity, s. 22-71 a DOLEŽAL, J. Nárýs dějin charitní služby chudým a trpícím – Historické inspirace sociální práce. In MARTINEK, M. et al. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, s. 40-60.

⁵ Srov. MATOUŠEK, O. Domácí tradice sociální práce. In *Základy sociální práce*, s. 111-154 a DOLEŽAL, J. Nárýs dějin charitní služby chudým a trpícím – Historické inspirace sociální práce. In MARTINEK, M. et al. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, s. 40-60.

⁶ Srov. MATOUŠEK, O. Domácí tradice sociální práce. In *Základy sociální práce*, s. 111-154.

zabezpečenou dobrovolníky, prací státem organizovaných a odborně proškolených pracovníků. Se vznikem Československé republiky se sociální práce stává z původně charitativní činnosti vědní disciplínou s vlastní metodikou a s formálním způsobem výuky. V tomto období je u nás zakládáno sociální školství, vzniklo ministerstvo sociální péče, sociální ústav ČSR, který navrhoval a předkládal vládě sociální zákony, byly vydávány sociální časopisy a vznikla celá řada sociálních organizací. Mezi nejvýznamnější osobnosti tohoto období patří bezpochyby dr. Alice Masaryková.⁷

Celosvětová krize, která vyvrcholila ve 30. letech 20. století, přinesla zhoršení životních podmínek, vysokou nezaměstnanost, nárůst nemocí a výskyt řady sociálně-patologických jevů a „protože stát nemohl všem sociálním problémům věnovat pozornost, v určitých sférách se i nadále uplatňovaly dobrovolné organizace“.⁸ Mezi tyto organizace patřil právě Československý Červený kříž, jehož význam, a to nejen v tomto období, je nezpochybnitelný.⁹

Změny v oblasti sociální práce po roce 1938

Během okupace a následně po únorovém převratu v roce 1948 byly veškeré dobrovolné sociální aktivity na našem území znemožněny a charakter veřejné sociální péče se změnil z charitativního na plánovaný a legislativně upravený. V rámci budování rovnostářské společnosti byly sociální problémy chápány jako přežitky kapitalistické společnosti, které samy zmizí, jakmile budou odstraněny třídní rozdíly. Byly rušeny vyšší sociálně-zdravotní školy, znárodněny fondy sociálního, důchodového, úrazového a nemocenského pojištění a sociální práce byla vnímána jako nežádoucí disciplína. Sociální péče byla plně financována a organizována státem, který na sebe převzal sociální ochranu a sociální zabezpečení obyvatelstva. V období normalizace v 70. letech se proti těmto praktikám zvedla vlna odporu, která měla za následek vznik České sociologické společnosti, Společnosti sociálních pracovníků a obnovení katedry sociologie na univerzitách. Pomalý rozvoj sociální práce byl však brzy vládnoucí sférou opět zastaven.¹⁰

K obratu ve vnímání sociální práce v Čechách dochází až po politickém převratu po roce 1989. Na jednu stranu je kritizován zastaralý systém sociální pomoci z dob

⁷ Srov. OLÁH, M. et al. *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*, s. 11-60 a MATOUŠEK, O. Domáci tradice sociální práce. In *Základy sociální práce*, s. 111-154.

⁸ MATOUŠEK, O. Domáci tradice sociální práce. In *Základy sociální práce*, s. 130.

⁹ Srov. OLÁH, M. et al. *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*, s. 11-60 a MATOUŠEK, O. Domáci tradice sociální práce. In *Základy sociální práce*, s. 111-154.

¹⁰ Srov. MATOUŠEK, O. Domáci tradice sociální práce. In *Základy sociální práce*, s. 111-154.

komunistického režimu a na druhé straně se objevuje řada nových problémů a úkolů, které vyžadují okamžité řešení. Potřeba kvalifikovaných sociálních pracovníků se stává podnětem ke zřizování kateder sociální práce na univerzitách v Praze, Brně a Bratislavě a později také v Olomouci, Ostravě, Českých Budějovicích, Plzni a v dalších městech. V 90. letech jsou významné především snahy o deinstitucionalizaci sociálních služeb a zřizování nových organizací poskytujících alternativní sociální péči. Požadavky nové doby a desetiletí komunistické diktatury, která svými omezeními, cenzurou, zrušením nestátního sektoru a centralizací sociální práce pozměnila dlouho utvářený systém sociální péče na našem území, však zabránily navázat na předválečnou tradici sociální práce, která byla v období první republiky na velmi vysoké úrovni. Tento úkol tak zůstává aktuální i v dnešní době.¹¹

1.2 Historické souvislosti vzniku Červeného kříže

Až do 19. století neexistovaly kromě církevních řádů a kongregací žádné další organizace, které by se aktivně zabývaly péčí o raněné a nemocné vojáky. Ti byli většinou „ponecháni na bojištích svému osudu, který se rovnal pomalému umírání.“¹² Jako lékaři byli využíváni lazebníci a polní holiči, ale na bitevním poli jim, ani raněným vojákům, nebyla zaručena neutralita. Mezi první humanitně smýšlející bojovníky, kteří upozorňovali na tyto „nelidské“ podmínky a na nehumánní zacházení s raněnými, patřil v 18. století francouzský filosof Jean Jacques Rousseau. Na jeho popud došlo k určitým změnám v postojích vlád k zajatcům a po jeho vzoru začaly vznikat iniciativy jednotlivců a skupin usilujících o zlepšení péče o oběti válek. Od konce 18. a počátku 19. století se již objevovala řada hlasů lékařů a humanistů pro zlidštění péče o nemocné a raněné. O zvýšení této péče usilovali také samotní příslušníci armád, jelikož armády námezdního charakteru byly vystřídány armádami založenými na branné povinnosti a vojáci již nebyli ochotni snášet útrapy a eventuální následky války jako ti, kteří šli do války dobrovolně, za finanční obnos odpovídající danému riziku.¹³

K většímu rozvoji péče o raněné došlo až v důsledku válek v 19. století. V Krymské válce (1853-1856), ve které bojovalo Rusko s Anglií, Francií, Tureckem a Sardinii o přístup ke středomořským úžinám Bospor a Dardanely, se na stranách obou armád

¹¹ Srov. MATOUŠEK, O. Domácí tradice sociální práce. In *Základy sociální práce*, s. 111-154.

¹² ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*, s. 15.

¹³ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 6-7 a ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*, s. 15-27.

nezávisle na sobě objevili dobrovolníci, kteří začali organizovat základní pomoc raněným vojákům. Na straně ruské armády to byl chirurg Nikolaj Ivanovič Pirogov, a na straně anglické armády ošetřovatelka Florence Nightingalová. „*Pirogov a Nightingalová položili základy dobrovolné ošetrovatelské péče o raněné a nemocné vojáky na bojištích*“.¹⁴ Třetím bojovníkem za pomoc raněným ve válkách, a zároveň hlavním tvůrcem myšlenky zřízení celosvětové humanitární organizace Červeného kříže, byl švýcarský obchodník Henri Dunant.¹⁵

Dunant se roku 1859 stal svědkem jedné z nekrutějších bitev své doby, bitvy u Solferina, v níž bylo zabito a zraněné více než čtyřicet tisíc vojáků. Když zjistil, že po bitvě se o raněné vojáky nikdo nestará, nejprve sám ošetřoval raněné, organizoval jejich převoz, zřizoval provizorní ošetrovny a nouzové nemocnice a po svém návratu do Ženevy pak podnikl kroky, aby se podobné hrůzy už nikdy neopakovaly. Dne 8. listopadu 1862 vydal útlou knížku „Vzpomínky na Solferino“, v níž vylíčil hrůzy této bitvy a nastínil návrh na založení mezinárodní dobrovolné organizace na pomoc raněným vojákům a uzavření mezinárodní dohody o jejich ochraně. Tuto knihu rozeslal evropským panovníkům, státníkům a vojevůdcům a následně osobně procestoval Evropu, aby získal pro své myšlenky představitele jednotlivých zemí. Díky vynaloženému úsilí získal pro své názory podporu, a již 9. února 1863 byl v Ženevě založen Stálý výbor pro pomoc raněným, tzv. „Výbor pěti“.¹⁶ Jako zadostiučinění za jeho činnosti ve prospěch založení mezinárodního hnutí ČK byla Henrimu Dunantovi roku 1901 udělena vůbec první Nobelova cena za mír a od roku 1948 je výroční den jeho narození slaven jako „Světový den ČK“.¹⁷

Ve dnech 26-29. října 1863 se v ženevském paláci Atheneum konala první Mezinárodní konference Červeného kříže (dále jen ČK), která je považována za oficiální počátek celosvětového hnutí ČK. Závěrem této konference bylo zřízení Mezinárodního výboru Červeného kříže (MVČK) a přijetí tzv. „Rezoluce konference“.

¹⁴ ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 7.

¹⁵ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*, s. 15-27.

¹⁶ Pozn. „Výbor pěti“, do něhož byli zvoleni: Gustave Moynier, Louis Appia, Theodore Maunoir, Generál Henri Guillaume Divoir a Henri Dunant, měl za úkol šířit návrhy obsažené v knize „Vzpomínky na Solferino“ a připravovat mezinárodní konferenci k péči o raněné vojáky ve válkách. In ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 8-9.

¹⁷ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 6-7 a ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*, s. 15-27.

Na základě této rezoluce pak byly schváleny následující požadavky:

- zřizování Výborů, tzv. „Pomocných Společností“, pro pomoc raněným,
- cvičení a příprava dobrovolného zdravotního personálu,
- zásada nedotknutelnosti a neutrality zdravotnických zařízení a personálu označených znakem červeného kříže,
- univerzální znak¹⁸ nově založené organizace, červený kříž v bílém poli.¹⁹

O rok později 22. srpna 1864 na druhé Mezinárodní konferenci byla přijata první „Ženevská úmluva“, týkající se zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách, která chránila raněné a nemocné vojáky, lékaře, zdravotnický personál a duchovní. Podepsané státy se zavázaly, že budou uznávat neutralitu zdravotnického personálu, sanitních vozidel a vojenských nemocnic označených znakem červeného kříže, a že budou shromažďovat a ošetřovat nemocné a raněné vojáky bez ohledu na to, ke které bojující straně patří. Již v tomto roce také poprvé zasahovali na bitevním poli v tzv. dánské válce, ve které proti sobě bojovalo Dánsko, Prusko a Rakousko, první dobrovolní lékaři označení jako delegáti MVČK. Během prvních deseti let se podařilo založit dvacet dva národních Pomocných Společností pro pomoc raněným. Na třináctém místě tohoto seznamu s datem 5. září 1868 se nachází také „Vlastenecký pomocný spolek království českého“, který působil v rámci tehdejšího územního uspořádání Rakouska-Uherska.²⁰

Od roku 1876 na podnět Turecka a dalších islámských států, které považovaly znak červeného kříže za urážku svého náboženského citění, byl pro arabské země vyznávající islám budován Červený půlměsíc (dále jen ČP), který má stejné poslání a cíle jako jeho mateřská společnost. Jeho symbolem je červený půlměsíc v bílém poli. V reakci na bídu a utrpení, které sebou přinesl konec první světové války, MVČK založil 5. května 1919 novou mezinárodní organizaci, tzv. Ligu společností Červeného kříže.²¹ Jejím hlavním úkolem je „*každodenní úsilí za záchranu míru a soustředění všech sil a prostředků*

¹⁸ Pozn. Červený kříž v bílém poli byl uznán jako symbol ČK z úcty k Švýcarsku, které se stalo kolébkou této dobrovolné zdravotnické organizace. Tento znak nemá žádný politický ani náboženský význam, ale je obrácenou podobou švýcarskou vlajkou. In ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 6-7.

¹⁹ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 6-7 a ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*, s. 29-37.

²⁰ Srov. tamtéž.

²¹ Pozn. Liga společností ČK byla roku 1983 rozšířena na Ligu společností ČK a ČP a v roce 1991 přejmenována na Mezinárodní federaci ČK a ČP. Pod tímto názvem funguje dodnes. In ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*, s. 85.

k zabránění dalším světovým válkám“.²² Hrůzy druhé světové války pak vedly zástupce Červeného kříže v roce 1949 k formulování a uzákonění pravidel o ochraně raněných a nemocných vojáků, zajatců a civilních osob v rámci tzv. „čtyř Ženevských úmluv“, které platí dodnes a tvoří základ současného mezinárodního humanitárního práva. Těmito úmluvami jsou:

- Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v polních armádách,
- Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a ztroskotaných příslušníků ozbrojených sil na moři,
- Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci,
- Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války.²³

Podle údajů Českého Červeného kříže, uveřejněných v stručném přehledu „Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly“ aktualizovaném 1. ledna 2011, byly tyto čtyři Ženevské úmluvy podepsány a ratifikovány ke 2. srpnu 2006 všemi státy světa, a jsou proto považované za jediné univerzálně přijaté mezinárodní smlouvy vůbec.²⁴ Historie však ukázala, že ani tyto Ženevské úmluvy nestačí. Již v roce 1977 musely být vytvořeny dva „Dodatkové protokoly“, týkající se ochrany obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů a ochrany obětí ozbrojených konfliktů, které nemají mezinárodní charakter a v roce 1997 byla přijata tzv. „Otawská konvence“ o nášlapných minách. Za svou mírovou činnost a práci ve prospěch potřebných se dostalo mezinárodnímu ČK vysokého uznání. Za jeho pomoc během první a druhé světové války získal MVČK hned dvě Nobelovy ceny za mír, a to v letech 1917 a 1944. V roce 1963 pak společně obdržely Nobelovu cenu za mír MVČK a Liga společností ČK a ČP.²⁵

*„Červený kříž, který se zrodil z myšlenek inspirovaných utrpením zraněných ve válečných událostech, se nikdy ve své historii neomezoval jen na pomoc obětem válečných konfliktů.“*²⁶ V dobách válečných konfliktů pečoval o raněné a nemocné a v dobách míru se na tuto pomoc připravoval cvičením dobrovolníků a shromažďováním potřebného zdravotnického materiálu. V průběhu let byl natolik

²² ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 35.

²³ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 22-36 a ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*, s. 29-112.

²⁴ Srov. JUKL, M. *Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly* [online].

²⁵ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 22-36 a ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*, s. 83-112.

²⁶ ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 35.

dobře vybaven a připraven na pomoc obětem válek, že začal poskytovat humanitární pomoc trpícím také v dobách míru. Humanitární pomoc zemím postiženým přírodními katastrofami, neštěstím, epidemiemi je dnes nejvýznamnější a nejznámější činností ČK a její význam stále narůstá. Proto jsou národní společnosti Červeného kříže a Červeného půlměsíce uznávány na celém světě jako humanitární organizace, jejichž podstata je neoddělitelná od myšlenky míru a jeho zachování.²⁷

1.3 Vznik a vývoj Československého Červeného kříže

K formování Červeného kříže na našem území přispěla až prusko-rakousko-italská válka. Rakousko zde vystupovalo jako jediná strana, která dosud nepřistoupila k Ženevské úmluvě a na její straně chyběla Pomocná společnost, která by se starala o zraněné vojáky. Tuto potřebu Rakousko silně pocítilo po své porážce 3. července 1866 v bitvě u Hradce Králové, kdy byly rakouští vojáci ošetřováni v pruských nemocnicích, jelikož je jejich vlastní vojska zanechala na bojištích. Rakousko tak bylo jednou ze zemí, které teprve konkrétní zkušenosti z válek donutily ke zřízení Pomocných společností a k přihlášení se k první Ženevské úmluvě.²⁸ Na našem území v rámci Rakouska-Uherska vznikl předchůdce Československého Červeného kříže (dále jen ČSČK) pod názvem „Vlastenecký zemský Pomocný spolek pro Království české“ až 5. září 1868.²⁹

Od tohoto roku se na našem území začaly vytvářet spolky ČK založené na humanitě, neutralitě, nezávislosti, nestrannosti a dobrovolnictví. Jejich úkolem bylo pomáhat v době válek a živelných pohrom a zaštitit práci svých dobrovolníků, kteří v době potřeby pomáhali raněným, nemocným a zdravotně či sociálně znevýhodněným lidem a šířili zdravotní osvětu. Zdrojem příjmů spolků byly členské příspěvky, dary, příjmy z uměleckých akcí, koncertů divadelních představení a výstav. Jejich vedení tvořil většinou tzv. „Výbor dam“, jehož hlavním úkolem bylo shromažďovat oblečení pro vojenské účely. Členové se mezi sebou dobře znali a svou práci vykonávali bez jakéhokoli finančního ohodnocení. Jejich práce se řídila heslem: Nejlepší přípravou pro

²⁷ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 22-36.

²⁸ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*, s. 45-49.

²⁹ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 39-43.

mimořádné situace je řádný chod spolku, dobré hospodaření, mobilita a zkušený personál.³⁰

Konec první světové války a vznik samostatné Československé republiky s sebou přinesly řadu nových sociálních otázek a problémů a pro dosud existující spolky ČK na našem území to znamenalo mnoho nových úkolů. Alice Masaryková ve své knize „Červený kříž“ uvádí, že tato „*Nová doba přinášela sebou nové vnímání skutečností, novou hierarchii hodnot v životě lidí, ale také nový pohled a nároky na vzájemnou úctu, ohleduplnost, slušnost a toleranci jednoho vůči druhému*“.³¹ To bylo také jedním z důvodů, proč muselo dojít k vybudování nové sociálně-zdravotně zaměřené organizace Červeného kříže, která by lépe odpovídala potřebám nové demokratické republiky. Nově vznikající Československý Červený kříž, zřízený 6. února 1919, musel nejen opustit překonané a zastaralé metody práce, ale vypořádat se s konkrétními a vysoce aktuálními úkoly, které vyvstali po skončení války. Do čela této organizace byla jmenována dr. Alice Masaryková, která měla již řadu zkušeností se sociální prací nejen na našem území, ale také z Ameriky. Tuto funkci zastávala do roku 1938.³²

Začátky ČSČK byly skromné. Ústřední sídlo organizace bylo nejprve v Alicině bytě na Pražském hradě a až později bylo přesunuto do Clannerova paláce. Dnes symbolicky sídlí Úřad Českého Červeného kříže (dále jen ČČK) v domě, v němž v letech 1895-1910 bydlela rodina Masarykových a kde zakladatelka a první předsedkyně této humanitární organizace vyrůstala.³³ V prvních letech své existence se ČSČK zaměřil především na pomoc postiženým první světovou válkou. Budoval zdravotní ústavy, dětské prázdninové osady, sirotčince, útulky pro staré lidi, bojoval proti epidemiím, zprostředkovával styk rodin se zajatci, pomáhal uprchlíkům, rozdával potraviny a ošacení, zřizoval vývařovny a šířil zdravotní a hygienickou osvětu.³⁴ „*Díky politické podpoře vládnoucích kruhů, sympatiím veřejnosti a široké členské základně (si) vydobyl ve společnosti významné místo.*“³⁵

Za dobu své existence dosáhl ČSČK svými humanitárními aktivitami uznání a věhlasu nejen na našem území, ale také v mezinárodních strukturách ČK. Koncem 30. let 20. století se však nad ním začala stahovat mračna. Slibně se rozvíjející činnosti

³⁰ Srov. MASARYKOVÁ, A. G. *Červený kříž*, s. 25-55.

³¹ MASARYKOVÁ, A. G. *Červený kříž*, s. 21.

³² Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a MASARYKOVÁ, A. G. *Červený kříž*, s. 25-55.

³³ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-25.

³⁴ Srov. Český Červený kříž. *Hnutí Červeného kříže a Červeného pŕlměšice* [online].

³⁵ Český Červený kříž. *Hnutí Červeného kříže a Červeného pŕlměšice* [online].

a sociální aktivity této organizace byly okupační mocí násilně potlačovány, v názvu organizace bylo zakázáno používat slovo „československý“, objevovaly se snahy rozdělit majetek ČSČK ve prospěch spolků v pohraničí a řada předních funkcionářů byla prověřována a zatýkána. Alice Masaryková, která se stala terčem bulvárního tisku, se ve snaze zmírnit tyto útoky rozhodla odstoupit ze své předsednické funkce. Na její místo nastoupil MUDr. Vladimír Haering, který se všemožně snažil zachovat organizaci ČK na našem území. Na jeho návrh proto byly vypracovány nové stanovy tzv. „Společnosti pro zdraví národa“, která měla pod tímto neutrálním názvem pokračovat v činnostech ČSČK. Tento pokus se však nezdařil. Dne 5. srpna 1940 gestapo spolu se členy německé kriminální policie obsadilo budovu ústředí ČSČK, zabavilo veškerý jeho majetek a zapečetilo všechny místnosti. Následně byly rozpuštěny všechny místní spolky ČSČK v Čechách a na Moravě a zajištěny jejich budovy a hmotný i nehmotný majetek. Haering byl spolu s dalšími představiteli ČSČK za účast v protifašistickém odboji zatčen a uvězněn. Dne 6. listopadu 1942 pak v káznici v Hamelu zemřel. Majetek ČSČK byl předán Německému ČK nebo německé vojenské zdravotní službě.³⁶

ČSČK si však udržel i po svém rozpuštění svou mezinárodní pozici. Na území okupovaného Československa působily tisíce jeho bývalých členů a dobrovolníků a v září roku 1940 byla v Londýně zřízena československou exilovou vládou nová organizace ČSČK, v jejímž čele stanula Hana Benešová. I přes snahu násilně potlačit činnosti ČSČK na počátku druhé světové války tato organizace, alespoň neoficiálně, působila dál a po skončení války obnovila svou činnost v původní podobě. Zdravotníci ČSČK se podíleli na likvidaci skvrnitého tyfu v Terezíně, zajišťovali základní zdravotnickou pomoc a hygienický dohled nad transporty osvobozených vězňů z koncentračních táborů. V rámci odstraňování následků války byla navíc zřízena tzv. „Pátrací služba ČSČK“, která měla za úkol hledat nezvěstné osoby.³⁷

Do opět se rozvíjejících aktivit ČSČK však zasáhl únorový politický převrat v roce 1948, který měl za následek proměnu celé československé společnosti a její struktury. Počátkem června 1948 Edvard Beneš abdikoval na prezidentský úřad a prezidentem se stal Klement Gottwald a následně byla v předsednické funkci ČSČK vystřídána Hana Benešová Martou Gottwaldovou. V důsledku politických změn ČSČK ztratil svou

³⁶ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 25-75 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 197-244.

³⁷ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*, s. 105-109 a Český Červený kříž. *Hnutí Červeného kříže a Červeného pŕlměsíce* [online].

samostatnosti a nezávislost, původní charitativní spolek byl násilně přeměněn na společenskou organizaci sdruženou v Národní frontě, s masovou členskou základnou a politickou lidově demokratickou orientací a jeho původní smysl a náplň byly pozměněny. Státní moc převzala péči o zdraví lidí, jejich sociální zabezpečení, výchovu a kulturu, a ČSČK svou činností pouze doplňoval tyto aktivity státu.³⁸

V letech 1968-1969 se v ČSČK začaly objevovat snahy o návrat k základním principům ČK a k obnově jeho charitativních činností. Od 70. let jednotlivé polky ČSČK začaly rozvíjet řadu nových výchovně-sociálních aktivit, jimiž si získaly uznání i v zahraničí. Opět se rozšířila jejich pomoc zemím postiženým přírodními katastrofami a byly obnoveny pracovní kontakty s MVČK, Ligou společností ČK a ČP a národními společnostmi ČK a ČP. Díky politickým a společenským změnám po sametové revoluci v roce 1989 se ČSČK opět přihlásil k důslednému dodržování základních principů mezinárodního hnutí ČK a získal zpět svou nezávislost a samostatnost.³⁹

Po vzniku samostatné České a Slovenské republiky v prosinci 1992 došlo k zániku vedoucích orgánů ČSČK a jejich kompetence přešly na orgány Českého Červeného kříže a Slovenského Červeného kříže. Přestože se o rozdělení Československa a rozdělení ČSČK na ČČK a SČK jednalo poprvé již v roce 1995 na XXVI. Mezinárodní konferenci ČK v Ženevě, Český Červený kříž jako národní společnost Červeného kříže byl uznán Mezinárodním výborem ČK až 26. března 1993 a členem Mezinárodní federace ČK a ČP se stal až 25. října 1993.⁴⁰

³⁸ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 347-398.

³⁹ Srov. Český Červený kříž. *Hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce* [online].

⁴⁰ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*, s. 9.

2. Alice Garrigue Masaryková

Alici Masarykové patří velmi významné místo v historii Českého národa a to především v oblasti humanitárních a sociálních aktivit.⁴¹ Alice byla ve své práci inspirována činorodým, oduševnělým, staročeským rodinným prostředím a také svým otcem, prvním prezidentem Československé republiky, Tomášem Garrigue Masarykem. Její práce vycházela z filozofického pozitivizmu, morálních principů a také z jejího náboženského přesvědčení.⁴² Byla přesvědčena, že pro práci v sociální oblasti je nejdůležitější duchovní uvědomělost, houževnatá pracovitost a především všeobecné a odborné vzdělání, o jehož realizaci v Českých zemích se významně zasloužila.⁴³

Alice Masaryková zůstala svobodná, svůj život zasvětila pomoci druhým a snaze vytvořit pevné základy pro v českých zemích se teprve rodící sociální práci. Zda a jakým způsobem se jí podařilo tohoto cíle dosáhnout, se pokusím nastínit v následujících kapitolách.

2.1 Život Alice Masarykové

Alice Masaryková se narodila 3. května 1879 ve Vídni jako první dítě Tomáše a Charlotty Garrigue Masarykových. Slovák Tomáš Masaryk, rozený Masárik⁴⁴, syn panského kočího, působil ve Vídni jako univerzitní docent.⁴⁵ Alicina matka, Američanka Charlotta Garrigue, studovala v Lipsku v 70. letech 19. století muzikologii, po svatbě však zaujala tradiční postavení ženy v domácnosti. Ve Vídni se roku 1880 narodil také Alicin bratr Herbert, který se později stal malířem. Několik měsíců po jeho narození se Charlotta nervově zhroutila. Tento projev geneticky daného nervového onemocnění souvisel s velmi špatnou finanční situací rodiny. Později se toto onemocnění projevilo také u jejích dětí. Například Alice a její práce byly poznamenány touto nervovou labilitou a psychickými výkyvy. Změnu nepříznivé finanční situace

⁴¹ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 431-440.

⁴² Srov. MASARYKOVÁ, A. G. *Červený kříž*, s. 5-10.

⁴³ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 5-107.

⁴⁴ Pozn. v jeho rodném listě však chybou matrikáře stojí Masařek. Své jméno si změnil během svých studií na německém gymnáziu v Brně. In LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 19-38.

⁴⁵ Pozn. Osobnost a práce T. G. Masaryka není předmětem zkoumání této bakalářské práce, proto se o něm zmíním jen okrajově. Čtenáře odkazuji na příslušnou literaturu.

rodiny Masarykových přinesla jednání o rozdělení pražské univerzity na přelomu 70. a 80. let 19. století⁴⁶ a potřeba nových profesorů, kteří by přednášeli na česko-jazyčné části univerzity. Mezi tyto profesory byl vybrán doc. Tomáš Garrigue Masaryk. Na podzim roku 1882 se tedy celá rodina Masarykových přestěhovala do Prahy.⁴⁷

V Praze začala nová životní etapa rodiny Masarykových. 14. září 1886 se Tomášovi a Charlottě narodil Jan, který se po první světové válce se stal uznávaným politikem a diplomatem mezinárodního formátu. 2. března 1890 se narodila Eleanor, ta však po několika měsících zemřela, což opět velmi narušilo psychický stav Charlotty. Nejmladším členem rodiny se stala Olga, která se narodila necelý rok po smrti Eleanor, 25. května 1891. Olga stejně jako Alice studovala na Karlově univerzitě, svá studia však nedokončila a po své druhé svatbě se odstěhovala do Švýcarska, kde žila se svým mužem, lékařem Henri L. Revilliodem, a syny Herbertem a Leonardem.⁴⁸

Alice, doma nazývaná Elis nebo Eliška, byla spolu se svými sourozenci již od dětství vedena k umění, hudbě, literatuře a také sportům. Od svých pěti let hrála na klavír, později chodila do Sokola a pěstovala řadu sportů, například plavání, bruslení či tenis, což bylo u žen v tehdejší době neobvyklé. Od roku 1888 jezdila s rodiči a sourozenci na letní pobyty do Bystřičky u Turčianského Sv. Martina, kde pracovala na statku a trávila volný čas v čisté přírodě. K tomuto životnímu období se ve svém životě velmi ráda vracela a lásku k přírodě se snažila předávat dále například prostřednictvím organizování dětských ozdravných táborů. Její vývoj byl dle mého názoru ovlivněn přístupem jejích rodičů ke vzdělávání a jejich pohledem na výchovu vůbec. Rodiče své děti podporovali ve vzdělávání, a i přes v určitých dobách obtížnou finanční situaci, jim umožňovali studovat cizí jazyky. Alici dokonce dovolili navštěvovat tzv. „Americký klub dam“.⁴⁹

Alice od útlého dětství navštěvovala pražské společenské akce, účastnila se diskusních sezení, které její rodiče pořádali ve svém bytě pro přátele a studenty, získávala orientaci v aktuálních dobových problémech a poznávala přední osobnosti českého politického a kulturního života. V rodině se často debatovalo o vědeckých

⁴⁶ Pozn. Dne 28. února 1882 říšský zákon, oficiálně schválený císařem, jako odpověď vlády na požadavek českého memoranda ze dne 17. listopadu 1879, rozdělil dosud známou Karlo-Ferdinandovu univerzitu v Praze na dvě samostatné části – českou a německou. In VÁŇOVÁ, R. *Školský systém v českých zemích – vývoj a současný stav*, s. 77.

⁴⁷ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 19-38 a SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 11-61.

⁴⁸ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-25 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 19-38.

⁴⁹ Pozn. Americký klub dam byl založen roku 1865 Vojtou Náprstkem. Byly zde pořádány osvětové přednášky a praktické lekce pro moderní hospodyně. K dispozici byla také rozsáhlá anglosaská knihovna. In LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 19-38.

a politických aktivitách otce, problémech zrovnoprávnění žen, bojích proti antisemitismu, ale také o významných sociálních otázkách, například o alkoholismu. Děti byly vedeny cestou samostatného myšlení a uvažování.⁵⁰ Radovan Lovčí ve své knize „Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce“ uvádí, že Alice byla velmi vnímavá k problémům dané doby a dotkly se jí boje o rukopisy: „*Alice dané období intenzivně prožívala a navzdory dětskému věku jevila živý zájem o průběh aféry a její příčiny.*“⁵¹

Studijní léta

První školou, kterou Alice navštěvovala, byla příprava Vyšší dívčí školy⁵² ve Vodičkově ulici. Poté přestoupila do měšťanské školy v Josefské ulici. Mimo povinnou školní docházku docházela každou středu na odpolední hodiny náboženství do školy sv. Jiljí, ve volných odpoledních dostávala soukromé hodiny cizích jazyků a dvakrát týdně také hodiny klavíru. Od svých deseti let se učila rusky, od patnácti také anglicky a německy a později se začala sama učit francouzsky. Díky letním pobytům v Bystřičce na Slovensku navíc bezchybně ovládala slovenštinu.⁵³ Měšťanské školy tehdy neumožňovaly žákům následné studium na univerzitě. Proto, když se Alici v jejích třinácti letech naskytla možnost získat řádné gymnazijní vzdělání a nastoupit na nově vzniklé dívčí gymnázium „Minerva“⁵⁴, neváhala a okamžitě ukončila studium na měšťanské škole a to dříve než jí k tomu dal souhlas její otec. Jelikož Minerva byla prvním gymnáziem, které českým dívkám umožnilo zapsat se po jeho vystudování na Karlovu univerzitu a získat tak vysokoškolské vzdělání, bylo vnímáno ve své době jako velmi kontroverzní. Někteří profesori na něm dokonce odmítali vyučovat a některé předměty tak musely být vedeny nekvalifikovanými učiteli. Z tohoto důvodu zde dívky nemohly skládat maturitní zkoušky. Na nově vzniklé gymnázium se hlásilo mnoho dívek z předních českých rodin. Sešly se zde proto dívky nejrůznějšího věku. Alice nastoupila v druhém roce existence gymnázia a patřila mezi nejmladší žáčky. Na

⁵⁰ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 19-38 a SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

⁵¹ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 36.

⁵² Pozn. Historicky první a v dané době jedinou česko-jazyčná vyšší dívčí školou na území Prahy. Plnila funkci nynějšího prvního stupně základní školy. Jednalo se o soukromou školu, na které se platilo školné. Byla založena vlastenecky zaměřenými ženami. In ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-25.

⁵³ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

⁵⁴ Pozn. Městské dívčí reálné gymnázium Minerva bylo založeno 1. října 1890 díky spisovatelce Elišce Krásnohorské a Spolku Minerva. Dnes je zpětně hodnoceno jako první plnohodnotné dívčí gymnázium ve střední Evropě. Jednalo se o gymnázium soukromé a vstup byl podmíněn placením školného. In MORKES, F. *Počátky vzdělávání dívek v Čechách* [online].

gymnáziu studovala šest let a ve svých devatenácti letech své studium úspěšně zakončila maturitní zkouškou na pražském Akademickém gymnáziu, kterou složila v červnu 1898.⁵⁵

Gordon Skilling, spisovatel a autor životopisné knihy „Matka a dcera“ uvádí, že již na gymnáziu se Alice začala zajímat o sociální otázky, jako byl například alkoholismus a negramotnost. Píše, že Alice na Minervě: „získala sociální citění pro potřeby lidu“, začala si uvědomovat těžké sociální podmínky prostých lidí, začal se u ní rozvíjet zájem o sociální problematiku a také potřeba pomáhat lidem.⁵⁶ Tato touha a také její dětský sen ji zavedly roku 1898 na lékařskou fakultu Univerzity Karlovy, kde nastoupila jako mimořádná posluchačka. Souběžně se zapsala také na filosofickou fakultu, katedru historie, kde získala status řádné studentky a možnost skládat zkoušky a jiné atestace, Alice však upřednostnila studium medicíny. Toto rozhodnutí hodnoceno s odstupem času nebylo dle mého názoru příliš šťastné. Alici nevyhovovala výjimečnost jejího postavení na lékařské fakultě, kde byla jedinou posluchačkou mezi padesáti studenty. Navíc těžce nesla útoky některých svých spolužáků a také neprofesionální přístup profesorů vůči její osobě. Nakonec se po dvou semestrech rozhodla studium na této fakultě ukončit. Ve svých vzpomínkách jako hlavní důvody odchodu uvádí nedostatek duchovního vedení a vrozenou krátkozrakost, která ji při studiu medicíny omezovala. Zapsala se proto opět na filosofickou fakultu, kde se od roku 1899 věnovala studiu historie, filosofie a sociologie.⁵⁷

V této době se Alice začala aktivně zapojovat do veřejného života a realizovat první krůčky v oblasti sociální práce. V době svých studií se osobně zapojila do práce studentského klubu Slávia a v roce 1901 se dostala do úzkého spojení s protialkoholním hnutím, a to především díky spolupráci s rakouským očním lékařem dr. Fröhlichem, který byl známým abstinenčním aktivistou, a kterého Alice vyhledala na doporučení svého otce, aby jí léčil její vrozenou oční vadu. Pod jeho vlivem vzrostl její zájem o protialkoholní aktivity. Začala se aktivně věnovat práci v Abstinenčním hnutí při Karlově univerzitě, přeložila do češtiny Bungeovu brožurku „O alkoholismu“, vedla přednášky a upozorňovala na nebezpečí užívání alkoholu.⁵⁸ Během jejich spolupráce se Alice do dr. Fröhlicha údajně zamilovala. Okolnosti jejich vztahu však zůstávají

⁵⁵ Srov. MASARYKOVÁ A. G. *Dětství a mládí : vzpomínky a myšlenky*, s. 100-109 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 39-50.

⁵⁶ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

⁵⁷ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 39-50 a MASARYKOVÁ A. G. *Dětství a mládí : vzpomínky a myšlenky*, s. 100-109.

⁵⁸ Pozn. Dobová šetření z konce 19. století totiž ukazovala, že 50% dětí školou povinných pravidelně konzumuje alkohol, alkohol je hlavní příčinou dětské úmrtnosti a také důvodem domácího násilí a hmotné nouze. In LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 39-50.

nejasné. Gordon Skillling jako hlavní důvod jejich rozchodu uvádí váhavost Alice a její obavy ze společného života s cizincem. Aby si srovnala myšlenky, odjela Alice do Ameriky. Později naznačila, že tímto svým rozhodnutím přispěla k ukončení tohoto vztahu. Jeho definitivní konec však zavinila Alicina matka, která se rozhodla pomoci své dceři a za jejími zády napsala dr. Fröhlichovi dopis, ve kterém jej vyzvala, aby Alici požádal o ruku. Když se Alice o tomto matčině zásahu dozvěděla, definitivně tento vztah ukončila.⁵⁹

Po univerzitních studiích na Filosofické fakultě strávila Alice rok v Berlíně, kde se zabývala studiem ekonomie a sociologie. Na jaře roku 1902 pak odjela na dva měsíce do Londýna, kde sbírala materiály ke své disertační práci s názvem: „*Vznik a význam Velké charty svobod, dané Janem Bezzemkem roku 1215*“. Zároveň se zde zúčastnila Mezinárodního protialkoholního sjezdu a se svým otcem navštívila tehdy již jednaosmdesátiletou britsko-americkou lékařku MUDr. Elisabeth Blackwellovou.⁶⁰ Po návratu do Čech se připravovala na rigorózní zkoušky a dokončovala práci na své disertaci, kterou na jaře roku 1903 obhájila jako „celkem uspokojivou“. Následovaly rigorózní zkoušky z dějin všeobecného středního a nového věku a dějin rakouských a rigorózum z filosofie. Po jejich složení se Alice stala jednou z historicky prvních doktorek filosofie a první ženou vůbec, která získala doktorát z historických věd v Čechách. Ani zde však její studijní práce nekončí. Po promoci se Alice rozhodla odjet do Lipska na postgraduální studium historie a ekonomie, kde si navíc dále rozšiřovala své znalosti v oblasti sociologie. V této době se seznámila s hluchoslepou dívkou Helen Kellerovou, s níž navázala mnohaleté přátelství a jejíž životopisný nástin sepsala pro časopis „*Nová doba*“.⁶¹ Dalo by se říci, že díky této ženě se pomalu začaly utvářet její představy o sociální práci. Například stanovisko, že „*stát by měl radikálně změnit svůj přístup k občanům a zastávat roli záštity všech nemocných a postižených jedinců, jejich duch měl získat rovnocenné právo na vlastní rozvoj, který je jinak dopřáván pouze zdravým lidem.*“⁶²

⁵⁹ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 39-50 a SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

⁶⁰ Pozn. Elisabeth Blackwellovou se stala historicky první ženou, která si ve spojených státech vydobyla právo na lékařské vzdělání. In LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 57-80.

⁶¹ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 57-80.

⁶² LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 63.

Pobyt v Chicagu

Díky Alicinu zájmu o sociální problematiku, ale do značné míry také díky jejímu otci, bylo Alici na jaře roku 1903 nabídnuto Mary Elzou McDowellovou a Jane Addamsovou, aby navštívila univerzitní „Settlement House“⁶³ v chicagském předměstí Town of Lake, a rozšířila si zde teoretické a praktické dovednosti v oboru sociální práce. Alice toto pozvání přijala, ukončila své studijní působení na lipské univerzitě a v únoru 1904 odplula do Spojených států amerických. Zde se aktivně zapojila do českého spolku „Snaha“, který sdružoval emancipované chicagské Čechoameričanky, iniciovala vznik literárního kroužku vzdělaných českých žen, působila jako poradkyně české a slovenské imigrantské komunity a pracovala s chlapeckým úklidovým klubem metoucím silnice. Podílela se také na výzkumu tuberkulózy, navštěvovala rodiny mladistvých zločinců, organizovala sdružení „Czech Men and Women Associates“ a přednášela o české historii a sociální péči. Velmi oceňovala progresivní metody americké sociální péče, rozsáhlou škálu poskytovaných sociálních služeb a zájem státu, městských samospráv a dobročinných spolků o účinné řešení sociální problematiky.⁶⁴

Toto životní období bylo z mého pohledu pro její další práci a život určující. Alice během svého působení v Settlement House získala mnoho důležitých a praktických zkušeností, myšlenkových impulzů a podnětů, a navázala zde také řadu důležitých kontaktů. Roku 1904 promítla své zkušenosti z práce v settlementu do sociologické studie „The Bohemians in Chicago“, ve které analyzovala jejich sociální a ekonomické postavení, vzdělání, náboženské přesvědčení, rodinný a společenský život, politické názory a další zájmy. Přestože jí bylo Mary McDowellovou nabídnuto po skončení letního semestru 1905 v Settlement stále pracovní místo, Alice jej odmítla a vydala se zpět do vlasti. Byla přesvědčená, že má: „*shůry daný úkol služby české zemi v oboru sociální péče a společenské hygieny*“.⁶⁵

⁶³ Pozn. „Settlement House“ byl centrem sociálních služeb při chicagské univerzitě. Univerzitní studenti zde pomáhali při vzdělávání a seznamování přistěhovalců s americkým způsobem života, a poznávali tak poměry přistěhovalců a jejich těžký život. Fungovaly zde různé kluby a dámské spolky, které organizovaly hry a zábavné akce a poskytovaly tak osvěžení po těžké denní práci. In LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 57-80.

⁶⁴ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 57-80 a SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

⁶⁵ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 80.

Ve funkci středoškolské profesorky

Alice si po svém návratu uvědomovala, že v Čechách dosud nejsou dány podmínky k tomu, aby zde mohla pracovat jako placená odborná sociální pracovnice, proto po svém příjezdu přijala místo profesorky na dívčím lyceu v Českých Budějovicích.⁶⁶ Ani zde se však nepřestávala angažovat v sociální oblasti. Ve svých hodinách na lyceu se dotýkala různých sociálních témat, seznamovala žáčky se sociálními problémy a se základy sociologie, psychologie, filosofie a teologie. Přednášela o správné výživě, zdravé sociální hygieně, správném odívání, nebezpečí alkoholismu a propagovala emancipaci žen. Upozorňovala na potřebu čistoty těla i ducha. Za tímto účelem začala vyučovat dobrovolný tělocvik a organizovat výlety do přírody. O letních prázdninách v roce 1908 působila jako praktikantka v těšínském ústavu pro choromyslné a o rok později v ústavu v Kroměříži v Praze.⁶⁷

Na konci školního roku 1910 se Alici naskytla příležitost vrátit se do Prahy a vyučovat na nově založeném dívčím lyceu v Praze Holešovicích v roli suplující učitelky. Vyučovala zde zeměpis, dějepis a vychovatelství a také plynule rozvíjela své aktivity z českobudějovického lycea. Na holešovickém lyceu působila až do vypuknutí první světové války a jejího uvěznění, tedy do roku 1914.⁶⁸

Období první světové války

Válka, kterou vyhlásil císař František Josef I. dne 28. července 1914 Srbsku, se stala roznětkou k vypuknutí mnohem širšího a složitějšího válečného konfliktu, ve kterém se Rakousko-Uherská vláda snažila expandovat a rozšířit svá území. Země Koruny české, které byly součástí monarchie, v ní však viděly určitou možnost odtrhnutí a osamostatnění. Na stranu domácího odboje se přidal také Tomáš Garrigue Masaryk, tím že se účastnil tajných schůzí předních českých politiků a pomohl sestavit zvláštní memorandum s plánem na rozdělení monarchie. Z pohledu Rakouska-Uherska se tak dopustil velezrady a celá rodina Masarykových se stala terčem útoků a pronásledování. T. G. Masaryk musel v zájmu svého bezpečí a celé rodiny neprodleně opustit zemi. V prosinci roku 1914 proto odcestoval pod záminkou doprovodu dcery Olgy na zdravotní dovolenou do zahraničí, kde začal usilovat o osvobození své vlasti. Jeho syn Jan dostal povolávací rozkaz a druhý syn Herbert, který díky svému špatnému psychickému a zdravotnímu stavu po svém rozvodu nebyl přijat do armády, se zaměřil

⁶⁶ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 57-80.

⁶⁷ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

⁶⁸ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 81-100 a SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

na humanitární práci s uprchlíky z frontové oblasti v Haliči. Během této své činnosti se však nakazil tyfovou infekcí, na níž 15. března 1915 zemřel.⁶⁹

Alice se velmi pomalu vyrovnávala se smrtí svého bratra a skutečností, že nyní zůstala sama s matkou, která byla v té době již velmi nemocná a potřebovala celodenní péči. Přes složitou osobní situaci se Alice v této době věnovala pomoci druhým. Se svými studentkami z lycea se zapojila do sbírek Rakouského Červeného kříže, shromažďovala oblečení pro děti, účastnila se vybírání peněz na potraviny a organizovala pomoc pro kojící matky. Na lyceu navíc pořádala charitativní sbírky pro Okresní válečnou pomocnou úřadovnu v Praze a Komitét pro podporu sirotků po padlých vojínech pražských. Stala se členkou Výboru pro vzdělávání hluchých a členkou Komitétu nového hnutí ve prospěch nevidomých. O letních prázdninách roku 1915 působila jako ošetřovatelka v Karanténní stanici v Pardubicích, kde pečovala o zraněné vojáky. Tyto sociální aktivity ukončilo její zatčení 28. října 1915.⁷⁰

Alicin otec před svým odjezdem do zahraničí ukryl své politické rukopisy a v knihovně ve svém bytě zanechal dopis tohoto znění: „*Pánové, své politické spisy jsem uložil, rodina neví, kde jsou.*“⁷¹ Svě vědecké poznámky a práce však schovat již nestihl. Tyto spisy byly nalezeny během policejních prohlídek a Rakousko-Uherská vláda získala důvod k perzekuci Masarykovy rodiny. Alice byla obviněna z podílu na úschově těchto Masarykových písemností, z protistátní činnosti spoluprací s otcem a z velezrady a odsouzena k trestu smrti. Později byl tento trest zmírněn na dvanáct let vězení. Alice uschování spisů netajila, a jelikož se jednalo o spisy odborného a ne politického charakteru očekávala, že se vše brzy vysvětlí. Prvních čtrnáct dní po svém zadržení byla Alice vězněna na policejním ředitelství v Praze v Bartolomějské ulici, kde s ní bylo podle jejích vzpomínek velmi slušně zacházeno, mohla přijímat návštěvy, mít u sebe své osobní věci, číst knihy a dokonce zde měla zlaté rybičky a dva stehlíky. V listopadu 1915 bylo však rozhodnuto o jejím transportu do Vídně.⁷²

Vazba zemského trestního soudu se stala pro Alici zážitkem, který poznamenal její život a zdraví, ale zároveň ji velmi ovlivnil v její další sociální práci. Alice o této své zkušenosti nenapsala žádnou zprávu, sociální bídu věznice však líčí ve svých dopisech, které posílala matce.⁷³ Při příjezdu jí byla zabavena veškerá osobní zavazadla, byla

⁶⁹ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 137-196.

⁷⁰ Srov. tamtéž.

⁷¹ ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 44.

⁷² srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 137-196.

⁷³ Srov. MASARYKOVÁ, CH. G. *Listy do vězení*, s. 5-40.

podrobena osobní prohlídce a umístěna do cely, kterou sdílela s dalšími jedenácti osobami. Mezi nimi byly ženy odsouzené za politické přečiny, krádeže, podvody, prostituci, ale také vraždy. Alice vnímala tuto zkušenost jako sociologickou studii. Poznávala své spoluvězeňkyně a přemítala a sociální patologii a její potřebě ve věznicích, osnovala plán na založení vyšší sociální školy a snila o malém sirotčinci v horách, kde by mohla v ústraní pečovat o děti. Její plány a úvahy však postupem času stále více ustupovaly stavům melancholií a depresí, způsobených několikahodinovými policejními výslechy. Začínala se u ní projevovat nespavost, srdeční obtíže, duševní labilita, ponorkový syndrom a chudokrevnost. Propadala zoufalství a dokonce uvažovala o sebevraždě. Následkem toho byla v lednu 1916 s podlomeným zdravím převezena do nemocnice. V této době však již byly v zahraničí, a především ve spojených státech amerických, vedeny protestní akce na její osvobození. Případ vyvolal velký rozruch a zabýval se jím tisk v řadě západních států. Alicin otec napsal článek na její obranu do londýnských Times, v němž popřel, že by s ním dcera byla v politickém spojení a organizoval protestní kampaň. Vídeňská vláda byla pod politickým a mediálním tlakem nucena ustoupit a po osmi měsících dne 3. července 1916 Alici z vězení propustit.⁷⁴

Po návratu domů se Alice starala o svou nemocnou matku, pomalu se zotavovala z pobytu ve vězení a řešila existenční problémy. Jelikož jí nebylo umožněno vyučovat na žádném dívčím lyceu, vedla ve svém bytě tajně soukromé hodiny angličtiny. Přesto byla v těžké finanční situaci odkázána především na pomoc svých přátel. Přestože byl její byt sledován, vrátila se ke svým předválečným sociálním aktivitám. V jejím bytě se scházeli univerzitní profesori a vzdělané ženy, debatovali o sociologii a sociálních otázkách a rozvíjeli projekt zřízení školy zaměřené na výchovu sociálních pracovníků. Tento projekt se utvářel v Alicině hlavě již během jejího pobytu ve vězení a nyní ve spolupráci s dr. Annou Berkovcovou, dr. Jaroslavem Kallabem a dalšími usilovala o jeho realizaci. První ročník první Vyšší sociální školy na českém území se podařilo otevřít v Praze VII – Podolí ještě před skončením první světové války. Přestože Alicina participace na tomto projektu musela být z politických důvodů utajena, byly schváleny stanovy, které Alice vypracovala, a také jí bylo umožněno na škole příležitostně přednášet. Ve 20. a 30. letech 20. století se pak dr. Alice Masaryková stala inspektorkou a členkou kuratoria této školy.⁷⁵

⁷⁴ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

⁷⁵ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 137-196.

Období první Československé republiky

Velkou změnu do života Alice Masarykové přinesl konec první světové války a návrat jejího otce, který byl již za své nepřítomnosti 14. listopadu 1918 zvolen prezidentem nově vzniklého Československého státu. Charlotta byla v této době již velmi nemocná a pobývala často ve Veleslavínském sanatoriu, kde 13. května 1923 také zemřela. Proto bylo zapotřebí, aby ji její dcery Alice a Olga zastupovaly v roli první dámy. Alice se nejprve nechtěla zapojit do politickému dění, po vzniku samostatného Československého státu jí však bylo nabídnuto místo v Revolučním národním shromáždění, a tím i příležitost vyjadřovat se k sociálním a sociálně-zdravotním otázkám. Rozhodla se proto nabízený post přijmout a na krátkou dobu se tak stala součástí vrcholného politického života. Postupem času na ní navíc zcela přešla povinnost vystupovat v roli první dámy státu, jelikož se její sestra v roce 1920 provdala a odstěhovala do Ženevy. Následující životní období dr. Alice Masarykové bylo tedy ovlivněno jejím postavením v roli první dámy, kterou zastávala sedmáct let, až do podání rezignace jejího otce v roce 1935. Její hlavní náplní však byla práce pro Československý Červený kříž, do jehož čela byla jmenována již během jeho formování v únoru 1919. Alice si uvědomovala důležitost svého postavení v této organizaci a zodpovědnost, která s ním byla spojena, a proto 11. září 1919 předložila parlamentu svou rezignaci a odstoupila z postu poslankyně. Zároveň s tímto krokem ukončila své působení i v několika dalších spolcích a organizacích, jelikož podle jejích slov: „*chtěla pracovati důkladně, a proto jest nutno, aby šla za jedinou prací*“⁷⁶. Práci v ČSČK chápala jako pokračování a současně vyvrcholení svých dosavadních sociálních aktivit. Přinášela jí hluboké vnitřní naplnění a možná právě proto ji vykonávala po celou dobu zcela nezištně a věnovala jí veškerý svůj volný čas.⁷⁷

Další zlom v Alicině životě přinesl rok 1938. Po dlouhé nemoci a několika mrtvičných záchvatech dne 14. září 1937 zemřel její otec a Alice, která o něj mnoho let obětavě pečovala, se nyní musela odstěhovat z Hradu do svého starého bytu v Loretánské ulici. Navíc na ní doléhaly obavy z hrozící války, na jejíž možné vypuknutí se ČSČK připravoval. Dne 29. září 1938 bylo Československo na základě tzv. „Mnichovské dohody“⁷⁸ nuceno postoupit Německu většinu svého pohraničí

⁷⁶ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 205.

⁷⁷ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 197-244.

⁷⁸ Pozn. Mnichovská dohoda byla podepsána 29. září 1938 v Mnichově zástupci čtyř zemí – Velké Británie, Francie, Německa a Itálie. Na jejím základě Československo muselo ke dni 10. říjnu podstoupit své pohraniční území Sudety Německu. In CUHRA, J. et al. *České země v evropských dějinách IV: Od roku 1918*, s. 92-95.

a prezident Edvard Beneš byl na nátlak nacistického Německa donucen abdikovat a se svou ženou odcestovat do zahraničí. Terčem útoků se stala coby nositelka příjmení Masaryk a reprezentantka „starého politického kurzu“ také Alice. Na její osobu se v tzv. „protihradním tisku“ snesla vlna kritiky a řada falešných obvinění z obohacování se ve funkci předsedkyně ČSČK. Ve snaze zklidnit vzniklou situaci se Alice rozhodla v listopadu 1938 rezignovat na svůj předsednický post a ukončit tak téměř dvacetiletou práci pro ČSČK. Dne 15. března 1939 překročila německá vojska česko-německé hranice a obsadila české země a druhého dne byl na území Čech a Moravy vyhlášen říšský protektorát. Alice proto poslechla radu své sestry Olgy a požádala prezidenta Emila Háchu o povolení navštívit sestru v Ženevě. Do konce měsíce března jí byla vystavena k jejímu diplomatickému pasu výjezdní doložka a 31. března Alice odletěla do Švýcarska a následně v červnu odcestovala do Ameriky, kde zůstala až do konce druhé světové války.⁷⁹

Pobyty v exilu

Alice se po svém příjezdu do Ameriky zapojila do rozsáhlých sociálních aktivit ve prospěch československých uprchlíků. Ve spolupráci s Janem Papánkem a Vlastou Vrázovou se podílela na založení československé pobočky Amerického Červeného kříže, podílela se na organizování sbírek šatstva, léků a zdravotnického materiálu pro československé vojenské jednotky a aktivně se angažovala ve prospěch obnovení samostatnosti ČSR. Jako uznání za její rozsáhlou humanitární činnost a zároveň výraz díky za práci v tzv. „Czechoslovak Room“⁸⁰ byl Alici v polovině června 1939 udělen na pittsburské univerzitě čestný doktorát. Mezitím na území Československa bylo Alicino jméno špiněno a bulvární tisk přinášel řadu nepravdivých, skandálních odhalení o celé rodině Masarykových. Alice byla obviněna z rozkrádání majetku ČSČK, za nepřátelskou zahraniční činnost vůči Říši označena za vlastizrádce a následně jí byl zkonfiskován veškerý majetek. Zůstala tak zcela finančně závislá na pomoci svých sourozenců. Další psychickou ránu jí přineslo předčasné ukončení jejího přednáškového turné na téma „*Civilizace v nebezpečí, československá lekce*“, které se částečně její vinou nesetkalo s úspěchem. Alice si připadala vnitřně nejistá, osamělá a začala podléhat melancholiím a depresím. V prosinci 1939 se její stav díky silné nespavosti a chřipce, která u ní navíc vyvolala srdeční obtíže, zhoršil natolik, že musela být

⁷⁹ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 197-244.

⁸⁰ Pozn. československá univerzitní učebna, kterou Alice pomáhala zřítit ve 30. letech 20. stol. In LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 325-346.

hospitalizována. Byl jí nařízen absolutní klid a zakázány veškeré návštěvy a čtení novin a dopisů o válečném dění v Evropě. Silné deprese ani přes léčení v sanatoriích neustupovaly. Jisté zlepšení přinesla až elektroléčba, kterou podstoupila v roce 1942. Až do konce druhé světové války se však již nemohla zapojit do sociálních aktivit ani činnosti exilového ČSČK, který vznikl ve Velké Británii, a jehož čestnou předsedkyní byla z podnětu Edvarda Beneše ustanovena.⁸¹

V září roku 1945 v symbolický den úmrtí T. G. Masaryka se vrátila ve svých šedesáti šesti letech zpět do osvobozené vlasti. Stala se členkou obnoveného Masarykova ústavu, chystala se vydat matčiny dopisy, které jí posílala do vězení, psala vzpomínky na otce a matku a připravovala studii o životě anglické ošetřovatelky Florence Nightingalové. Kvůli přetrvávajícím psychickým problémům se však již příliš neobjevovala na veřejnosti. Její pobyt zde ukončily únorové události roku 1948, kdy v Československu vyvrcholila vládní krize, moc ve státě převzala komunistická strana a její bratr Jan byl za dodnes nevyjasněných okolností nalezen mrtev pod okny svého ministerského sídla na nádvoří Černínského paláce. Alice, která nesouhlasila s nastalou politickou situací, rezignovala na funkci předsedkyně v místní pobočce ČSČK na Hradčanech a 17. prosince 1948 požádala československé státní orgány o vydání cestovního pasu za účelem návštěvy sestry Olgy ve Švýcarsku. Během následujícího roku odcestovala do Británie a poté do Ameriky. Již podruhé ve svém životě se uchýlila do exilu, z kterého se však již nevrátila.⁸²

I přes svůj značně pokročilý věk byla Alice během této doby velmi aktivní. Stýkala se s představiteli československého exilu, účastnila se pořadů „Hlas Ameriky“, promlouvala v rádiu „Svobodná Evropa“, psala a publikovala články, podílela se na založení nakladatelství „Masaryk Publications Trust“, psala autobiografickou knihu vzpomínek na dětství a mládí, stala se členkou několika komunit a společností a roku 1951 obdržela cenu „Woman of Achievement“. V Československu zatím byly její knihy zabavovány, byl vydán zákaz jejich distribuce a jako reakce na Aliciny zahraniční aktivity jí byl zabaven veškerý majetek a znemožněn návrat do vlasti. Vládnoucí garnitura potlačovala vzpomínky na osobnost T. G. Masaryka i na celou jeho rodinu. Také podoba ČSČK se změnila, byl pozměněn jeho smysl a náplň práce. Byl budován zcela nový, masový, lidově demokratický Červený kříž, který sloužil politickým

⁸¹ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 325-346 a ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

⁸² Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 347-398.

záměrům. Svou zakladatelku a první předsedkyni dr. Alici Masarykovou si ČSČK mohl připomínat jen neoficiálně a v tichosti.⁸³

Alice Masaryková strávila poslední roky svého života v Miami u své přítelkyně Čechoameričanky Marie Vokálové. S přibývajícím věkem a zdravotními problémy však potřebovala odbornou péči. Roku 1959 utrpěla mozkovou příhodu a téměř úplně oslepla. Roku 1962 prodělala embolii a musela být umístěna do Miami's Shore Hospital. V roce 1966 již o Alici její přítelkyně nemohla sama pečovat, a tak Alice přijala místo v českém domovu pro seniory v tzv. „Útulně“, kde o několik měsíců později, 29. listopadu 1966 ve věku nedožitých osmdesáti osmi let, zemřela. Její ostatky byly uloženy v mauzoleu českého národního hřbitova v Chicagu a 14. září 1994 byl její popel převezen do České republiky a pietně uložen do hrobky rodiny Masarykových v Lánech u Prahy.⁸⁴

2.2 Alice Masaryková v roli první předsedkyně Československého Červeného kříže

Alice Masaryková se zapojila do aktivit Červeného kříže již během první světové války, kdy organizovala se svými studentkami na holešovickém lyceu sbírky ČK. Když byl 1. února 1919 předložen návrh na založení Československého Červeného kříže, byla dr. Alice Masaryková postavena do jeho čela. Její jmenování do předsednické funkce bylo postaveno na základě jejích dosavadních sociálních aktivit a znalostí. Dalšími neopomenutelnými předpoklady pro zvolení do funkce právě Alice, byly její významné kontakty a skutečnost, že byla dcerou prezidenta. Funkci předsedkyně zastávala od února 1919 do listopadu 1938.⁸⁵

Alice se rozhodla pro zásadní přestavbu celého ČK, který za dob Rakouska-Uherska fungoval na dobrovolnictví a orientoval se pouze na potřeby války. Nyní bylo zapotřebí přizpůsobit jej nově vzniklému demokratickému státu a vytvořit z něj „*všelidový, demokratický (spolek), zaměřený nejen na válku, ale také na práci v mírových podmínkách*“⁸⁶ a to především kvůli mnoha tíživým následkům, které válka zanechala. Zemí zmítala krize a nedostatek, bylo potřeba postarat se o nemocné, vdovy, sirotky a uprchlíky. Slovensko bylo navíc vystaveno maďarským vojenským útokům. Bylo

⁸³ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 325-346.

⁸⁴ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 399-439.

⁸⁵ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

⁸⁶ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 246.

zapotřebí bojovat s epidemiemi, zřizovat sirotčince, budovat sanatoria, školit dobrovolné sestry a působit v oblasti zdravotní prevence a poradenství. Na Aliciných bedrech spočinul těžký úkol vybudovat novou instituci usilující o mír a morální zdraví národa, instituci, která by byla postavena na systematické vědecky podložené práci a vybavena vyškolenými sociálními pracovníky.⁸⁷

Alice využila svých mezinárodních kontaktů, psala dopisy svým přátelům do Spojených států amerických, na své náklady odcestovala do Francie, Švýcarska a Anglie a vyjednala pomoc u spojeneckých humanitárních organizací. Během jednoho roku se jí podařilo pro válkou postižené Československo získat milionové finanční dary, lodní zásilky potravin, oblečení, mýdla, rybího tuku, léků a zdravotnického materiálu. Mezinárodní ČK vyzval na její žádost své členské organizace k pomoci. Americký ČK pomáhal ČSČK zakládat místní pobočky, organizoval dobročinné bazary a vyslal do Československa řadu předních sociálních pracovníků a učitelů. Do pomoci se zapojila Rockefellerova nadace, ale také jednotlivci, například Hoover, Everson či Lady Pagetová. Díky Alicinu odhodlání a vlastní iniciativě se jí podařilo navázat mezinárodní spolupráci, která doposud neměla obdoby a zajistit dostatek finančních prostředků a materiálu, aby se ČSČK stal hned na počátku svého působení zcela finančně nezávislým na Československém státu.⁸⁸

Po získání stabilní finanční základny začala dr. Masaryková ČSČK postupně připravovat na jeho nové úkoly. Zdokonalovala pracovní metody a usilovala o to, aby se ČSČK stal státní sociální centrálou, která bude pomocí různých ministerstev koordinovat činnost všech ostatních sociálních, zdravotních a vzdělávacích organizací. Celkově jej vedla k tomu, aby se stal úspěšným reprezentantem nově vzniklého státu. V rámci jejího „Mírového programu“ ČSČK:

- otvíral nové nemocnice,
- poskytoval pomoc stávajícím nemocnicím a sociálním organizacím,
- zakládal zdravotní školy, ve kterých vyučovali američtí učitelé,
- spolupracoval s hasiči při zřizování samaritánských stráží a zakládání stanic první pomoci v malých vesnicích a na samotách,
- bojoval s infekčními nemocemi,
- organizoval očkování proti tyfu na podkarpatské Rusi,
- vysílal humanitární pomoc do oblastí postižených živelnými katastrofami,

⁸⁷ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

⁸⁸ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

- poskytoval finanční a hmotnou pomoc rodinám legionářů a těch, kteří padli ve válce,
- organizoval dodávky potravin dětem a zřizoval pro ně na Slovensku dětské zdravotní tábory,
- zajišťoval pomoc v Praze žijícím ruským uprchlíkům,
- a vybudoval systém pojízdných ambulancí a zdravotních vlaků.⁸⁹

Samozřejmě, že veškeré činnosti ČSČK nemohly a také nebyly řízeny a organizovány pouze samotnou Alicí. Její další předností bylo, že se dokázala obklopit schopnými a pracovitými lidmi a kladla velký důraz na vzdělávání svých zaměstnanců. Během prvních dvou let existence ČSČK vzrostl počet jeho pracovníků z 34 000 na 200 000 pracovníků, kteří procházeli různými vzdělávacími kurzy. Byly to například kurzy první pomoci, zdravé výživy, dodatečného praktického výcviku pro samaritány a dobrovolné sestry nebo kurzy pro vedení táborů ČK a prázdninových zdravotních osad. Většina aktivit a myšlenek, které však byly v prvních dvou desetiletích ČSČK realizovány jsou přičítány přímo Alicině osobě. Na základě dobové i současné literatury se pokusím shrnout tyto aktivity do několika přehledných skupin.⁹⁰

Vytvoření zprávy o sociální situaci v Praze

První roky nového státu byly poznamenány dozvuky války, znehodnocením měny, nedostatkem zboží a celosvětovou krizí. Aby se nová republika mohla stát sociálně-politickým pokrokovým státem, bylo nutné pro oblast sociální práce vytvořit ucelenou vědeckou studii, která by zkoumala sociální podmínky a poskytovala podklad pro kvalitní sociální práci. Vznikala tedy celá řada výzkumů zkoumajících životní podmínky vracejících se vojáků, invalidů, nezaměstnaných, vdov s dětmi a sirotků, byly prováděny specializované sondy hmotných poměrů sociálně slabých skupin obyvatelstva a realizovány kontroly sociálních ústavů.⁹¹ Z dnešního pohledu proto lze říci, že: „V meziválečném Československu byla založena tradice empirického výzkumu chudoby.“⁹²

⁸⁹ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 26-107.

⁹⁰ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 26-107.

⁹¹ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a VEČERNÍK, J. *Empirický výzkum chudoby v českých zemích ve třech historických obdobích* [online].

⁹² srov. VEČERNÍK, J. *Empirický výzkum chudoby v českých zemích ve třech historických obdobích* [online].

K hledání cesty k řešení sociálních problémů přispěla také dr. Alice Masaryková, která usilovala o vytvoření zprávy o sociální situaci v Praze. Od jara do podzimu roku 1919 byl za pomoci Mary McDowellové a amerických sociálních pracovníků z americké YWCA⁹³ prováděn vědecký průzkum sociálních podmínek v Praze, který posloužil jak nově vzniklé vládě, tak i sociálnímu programu ČSČK. Alici, která se stala koordinátorkou tohoto projektu, se v rámci tohoto výzkumu podařilo:

- sestavit adresář sociálních zařízení,
- realizovat výzkum zdravotního stavu obyvatelstva, individuální sociální péče, možností rekreace, sociálních aspektů vzdělávání a zaměstnanosti žen,
- odhalit potřebu zřizování letních škol pro zaškolování sociálních pracovníků a jejich seznámení s moderními americkými metodami sociální práce.⁹⁴

Tento výzkum trval osm měsíců a v lednu 1920 byl ve čtyřech svazcích vydán a předložen vládě. Stal se podkladem sociálních aktivit ČSČK a dalších sociálních institucí.⁹⁵

Potravinová pomoc a vývařovny pro chudé a nezaměstnané na území Prahy

Konec první světové války přinesl vznik nového samostatného Československého státu. Právě ukončená válka však zanechala mnoho sociálních problémů, se kterými se ČSČK musel hned na svém počátku vypořádat. Jedním z těchto úkolů dr. Masarykové ve funkci první předsedkyně ČSČK bylo poskytnout pomoc lidem postiženým následky války. Spolu s Petrem Zenklem, předsedou Ústředního sociálního odboru hlavního města Prahy a nadnárodně socialistickým politikem, Alice Masaryková v rámci aktivit ČSČK zakládala sirotčince, nemocnice a jiná zdravotnická zařízení. V Praze byly v důsledku potravinové krize otevírány stravovací stanice a v kulturních domech a školách provozovány vývařovny pro nejchudší obyvatelstvo a uprchlíky, kteří zde hledali útočiště.⁹⁶

⁹³ Pozn. YWCA je celosvětová organizace založená v roce 1855 v Londýně jako dobročinná, sociální a vzdělávací organizace pro ženy s křesťanským zaměřením. Do ČSR přivezla myšlenky YWCA roku 1919 dr. Alice Masaryková. In *YWCA v České republice* [online].

⁹⁴ srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a VEČERNÍK, J. *Empirický výzkum chudoby v českých zemích ve třech historických obdobích* [online].

⁹⁵ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

⁹⁶ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

Vznik Ošetřovatelského referátu při ČSČK

Autor Radovan Lovčí ve své knize upozorňuje na vytvoření zvláštního referátu, který byl zřízen z přímé iniciativy dr. Alice Masarykové při sociálně-zdravotním odboru Červeného kříže.⁹⁷ Karel Weigner, který se danou otázkou podrobněji zabýval, uvádí, že tento Ošetřovatelský referát byl zřízen především za účelem náboru nových studentek ošetřovatelských škol, evidování diplomovaných a jinak kvalifikovaných sester a jejich následného umístování do nemocnic, ústavů, popřípadě také rodin. Tento referát dále připravoval instrukce týkající se činností v jednotlivých oborech, připravoval osnovy a náplň lidovýchovných a mobilizačních kurzů a věnoval se dalšímu vzdělávání absolventek ošetřovatelských škol. Sloužil však také k navrhování moderních a hygienických pracovních šatů či vhodných pracovních oděvů pro těhotné ženy. O jeho činnosti byla veřejnost informována prostřednictvím zdravotnického měsíčníku ČSČK „Zdraví lidu“ nebo v oficiálních Zprávách ČSČK.⁹⁸

Vznik sítě tzv. „Samaritánské služby“⁹⁹

První samaritánské skupiny vznikaly na území Čech a Moravy již v průběhu 19. století. Jejich iniciátory byli většinou vlastenecky smýšlející lékaři, kteří se snažili vycvičit zdravotní čety hasičských oddílů v malých obcích, a tím zajistit nejnnutnější ošetření nemocným a raněným před příchodem lékaře. V některých případech docházelo ke spolupráci s Červeným křížem. V průběhu první světové války byla v hasičstvu vybudována mohutná samaritánská organizace, která se i po skončení války snažila zůstat činnou. Za účelem organizování všeobecné záchranné a samaritánské činnosti byla proto 5. dubna 1919 v Praze založena „Ústřední samaritánská rada“ a 23. října 1919 se přeměnilo původní „Sdružení záchranné samaritánské služby“ na samostatný „Samaritánský odbor Čs. Červeného kříže“. Předsedkyní samaritánského odboru dobrovolného hasičstva byla zvolena dr. Alice Masaryková. Následně se na půdě ČSČK seskupili členové dobrovolných hasičských sborů, lékaři, vychovatelé a strážci a vytvořili samaritánskou organizaci, která působila nejprve v horských a těžce přístupných oblastech, později však rozšířila svou působnost na celém území Československa. Kromě záchranné a samaritánské služby byly organizovány základní samaritánské kurzy. Ty byly určeny nejen pro samaritány-hasiče a horskou službu, ale

⁹⁷ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

⁹⁸ Srov. WEIGNER, K. *Organisace ošetřovatelství Čs. Červeného kříže*, s. 153.

⁹⁹ Pozn. V rámci jednotlivých publikací se objevuje v textu pojem samaritánská služba a samaritánská pomoc nebo organizace. Ve svém textu používám oba tyto pojmy.

také pro členy ČK, Sokola, učitele a žáky, studenty středních škol, pro průmyslové závody a ostatní zájemce.¹⁰⁰

Poté co byla v Protektorátu Čech a Moravy 5. srpna 1940 činnost ČSČK zakázána, převzali hasiči ve spolupráci s Ústředím obcí, měst a okresů zdravotnickou službu v celé její šíři. Po válce však začal ČSČK samaritánskou službu obnovovat a roku 1951 v důsledku politického rozhodnutí tehdejší Národní fronty ji zcela převzal do své působnosti. Tak skončila mnohaletá spolupráce ČSČK a hasičských sborů a činnost hasičů v oblasti zdravotnictví.¹⁰¹

Aktivity na poli vzdělávání¹⁰²

V poválečném období bylo požadováno pokrokovější vzdělání ošetrovatelského personálu. Byly proto otevírány nové ošetrovatelské školy. Zmírnit nedostatek odborně školených ošetrovatelek pomáhal také ČSČK. Z podnětu Alice Masarykové a jejího otce byla roku 1918 založena první česká ošetrovatelská škola v Praze, jejíž správu roku 1920 ČSČK převzal. Alice usilovala o zřizování ošetrovatelských škol také na Moravě a Slovensku. Zasloužila se o založení české civilní Státní ošetrovatelské školy ČSČK v Moravské Ostravě a Ústavu M. R. Štefánka na Slovensku. Za finanční podpory Rockefellerovy nadace Alice roku 1936 iniciovala zřízení Vyšší (později Masarykovy) školy sociální v Praze. V rámci vzdělávání a výcviku dobrovolných ošetrovatelek ČK pozvala do Prahy odborníky z Amerického ČK, kteří v letech 1920-1923 vybudovali na různých československých klinikách síť vzorových školících stanic pro praktický výcvik posluchaček. Také se podílela na založení mezinárodní školy pro ošetrovatelky v Bedford College v Británii, na jejíž vybudování poskytla z vlastní prostředků padesát tisíc liber. Recipročně za tento dar pak škola přijímala studentky z Československa. V souvislosti se vznikem této mezinárodní školy založila Alice Masaryková Stipendijní výbor Florence Nightingalové, který umožňoval zájemkyním z Československa získat zdravotní vzdělání v Londýně.¹⁰³

Mezi dodnes nejznámější projekty Alice Masarykové v oblasti vzdělávání patří založení Ústavu M. R. Štefánika v Turčianském Sv. Martinu. Plán na zřízení ústavu pro

¹⁰⁰ Srov. DVOŘÁČEK, D. *Vliv hasičského hnutí na vznik a rozvoj Červeného kříže* [online] a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

¹⁰¹ Srov. DVOŘÁČEK, D. *Vliv hasičského hnutí na vznik a rozvoj Červeného kříže* [online].

¹⁰² Pozn. Podrobnější informace o vzdělávacích aktivitách ČSČK lze nalézt v bakalářské práci Jitky Fikarové s názvem „Vzdělávací role Československého červeného kříže od založení v roce 1919 až do roku 1948“, která byla na Masarykově univerzitě v Brně úspěšně obhájena 16. května 2007.

¹⁰³ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

vzdělávání sociálně-zdravotních pracovníků a slovenských učitelů vznikl v roce 1921 během její spolupráce se sdružením slovenských žen „Živena“ na projektu sociální péče pro Slovensko, kde Alice organizovala roční kurzy pro sociální pracovníky ze Slovenska. Základní kámen ústavu byl položen již v roce 1922.¹⁰⁴ Na jeho financování se podíleli američtí Slováci, Alice Masaryková a její otec T. G. Masaryk. Tento ústav byl slavnostně otevřen v roce 1926 a fungoval jako první vyšší sociálně-zdravotní škola na Slovensku.¹⁰⁵

Jako nejvýznamnější akce, na které se Alice Masaryková podílela, je označován projekt „Americká domovina pro výchovu prací“. O její založení se zasloužil čechoamerický lékárník W. F. Severa z Cedar Rapids, který po skončení první světové války za tímto účelem poskytl Československé republice četné hmotné a peněžní dary. Domovina byla zbudována v Brně v moderně vybudovaném komplexu budov a byla tvořena řemeslnými dílnami pro chlapce, industriální školou pro dívky, léčebnou a dílnami pro postiženou a zmrzačenou mládež. Přednostně ji mohli navštěvovat sirotci, polosirotci a nadané děti z chudých rodin. Do čela organizačního kuratoria byla jako předsedkyně postavena dr. Masaryková, která se podílela na realizaci tohoto projektu. Tento projekt byl dokončen a slavnostně zprovozněn v říjnu 1925.¹⁰⁶

V rámci výchovy mladé generace k čistotě, službě pro druhé, k úctě, kráse a k ochraně životního prostředí zaváděla vzdělávací programy pro mládež. Prostřednictvím školních přednášek byli žáci seznamováni se sexuální výchovou, duševní hygienou, potřebou náboženského uvědomění a respektem k tradicím. Zároveň byli varováni před alkoholem, kouřením, lží a mamonářstvím a prostřednictvím organizování kulturních programů podporováni v pokroku a kreativitě. Pro vzdělávání dospělých zavedla Alice programy „Veřejné zdravotní osvěty“, v rámci nichž byly realizovány základní priority ČSČK, lidová a zdravotnická propagace. Přednášky se týkaly každodenního života občanů, politického dění a sociálních problémů, podporovaly mravní filmy, zájem mužů o rodinu a rodinný život a zájem žen o veřejný život. Jejich smyslem bylo poučit, upozornit na sociálně patologické jevy ve společnosti a aktivizovat jednotlivce pro prosociální jednání.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

¹⁰⁵ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž.

¹⁰⁷ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

Zavedení organizace „Dorost ČK“

Zapojení dětí do aktivit Červeného kříže bylo poprvé zaznamenáno v roce 1870 v Holandsku, kdy školou povinná mládež pomáhala v prusko-francouzské válce s přípravou obvazů pro raněné vojáky. První oficiální iniciativa na zapojení mládeže do činnosti ČK byla dána roku 1892 moravským „Ženským spolkem“, který tento návrh písemně předložil na páté Mezinárodní konferenci ČK. Návrh byl však zamítnut. Změnu pohledu na účast dětí při humanitární pomoci přinesla až první světová válka, kdy se v mnoha zemích děti účastnily pomocných prací pro vojáky a civilní obyvatelstvo. Tato jejich pomoc pod heslem „Sloužím“ se stala základem pro vznik prvních samostatných sekcí „Dorostu Červeného kříže“.¹⁰⁸

V Československu byl „Dorost“ pod neoficiálním označením „Malý Červený kříž“ založen 26. ledna 1921. U jeho zrodu stála Alice Masaryková, která vypracovala základní osnovy a ideové směrnice Dorostu ČSČK a František Drtina, který stanul v jeho čele. Význam dorostu na našem území je patrný z dobových šetření, která ukazují, že již v prvním roce existence dorostu ČSČK v něm bylo zapojeno 150 000 dětí a po patnácti letech měl již 840 000 členů. Podle této statistiky byl dorost ČSČK druhým nejpočetnějším dorostem v Evropě a čtvrtý nejpočetnější na světě.¹⁰⁹ Mezi jeho hlavní úkoly patřila:

- ochrana zdraví a života,
- nezištná pomoc druhému,
- rozvíjení mezinárodního přátelství,
- šíření znalostí o Ženevských úmluvách a mezinárodním humanitárním právu.¹¹⁰

Mezinárodní hnutí dorostu ČK bylo oficiálně uznáno roku 1922 rezolucí č. 18, přijatou Generální radou Ligy společností ČK a ČP a na základě této rezoluce byla v roce 1923 založena v Ženevě zvláštní úřadovna pro práci s mládeží ČK, která existuje dodnes.¹¹¹

¹⁰⁸ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a červený půlměsíc*, s. 33-34.

¹⁰⁹ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

¹¹⁰ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a červený půlměsíc*, s. 33-34.

¹¹¹ Srov. tamtéž.

Vznik tzv. „Mléčných akcí“

V roce 1924 navázala Alice Masaryková na myšlenku, kterou prosazovala už během svého působení na lyceu v Českých Budějovicích. Tou bylo pořádání tzv. mléčných akcí na školách. Oficiální patronát nad nimi převzal ČSČK a při jejich realizaci asistovali také členové Dorostu ČK. V rámci těchto akcí ČSČK, v součinnosti s ostatními orgány, zřizoval ve státních školách mléčné stánky a pojízdné vozíky s mlékem a současně propagoval mezi dětmi zdravotní výhody pití mléka a vedl přednášky o zdravé výživě.¹¹²

Vznik „Prázdninových osad Červeného kříže“

Od roku 1923 Alice Masaryková usilovala o zapojení ČSČK do organizování prázdninových zdravotních osad pro děti. Ty byly pořádány v letních měsících v ekologicky čistých venkovských oblastech pro děti trpící chudokrevností, podvýživou, slabým vývinem, křivicí nebo děti jinak ohrožené na zdraví.¹¹³ Základní náplní programu těchto osad byla snaha naučit děti čistotě a oblíbit si pobyt na čerstvém vzduchu. Během šestitýdenních pobytů v osadách byly pro děti připraveny nejrůznější pohybové a zájmové aktivity, kvalitní zdravá výživa a zdravotně osvětová výchova, která měla zajistit dlouhodobější pozitivní dopad na jejich zdraví a naučit je smyslu pro hygienu, pořádek a čistotu těla i duše.¹¹⁴

Tyto prázdninové zdravotní osady, postavené na zásadách správné životosprávy, individualizace a zdravotní výchovy, získaly ČSČK uznání mnoha odborníků, a to především díky jejich pozitivnímu sociálnímu, zdravotnímu a zdravotně-výchovnému vlivu.¹¹⁵ Alice Masaryková navíc dbala na to, aby byly vedeny kvalitně proškoleným personálem, pro který byly v rámci ČSČK pořádány speciální kurzy první pomoci, správné hygieny a zdravé dětské výživy.¹¹⁶

¹¹² Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

¹¹³ Srov. tamtéž.

¹¹⁴ Srov. ŠULC, M. *Zdravotní osada po stránce zdravotní*, s. 22.

¹¹⁵ Srov. GROH, J. *Zdravotní kolonie – přípravou k pohotovosti*, s. 98.

¹¹⁶ Srov. MERHAUT, M. *Výchovný význam zdravotních osad*, s. 276.

Organizování pomocných akcí pro cizince

Pomoc cizincům a do ciziny vedla Alice Masaryková v reakci na hmotnou podporu, která byla poskytnuta Československu po skončení první světové války západními zeměmi. Pomoc cizincům směřovala především do Podkarpatské Rusi, na Ukrajinu a do Sovětského Ruska, kde následkem neúrody a sucha na počátku dvacátých let 20. století vypukl hladomor. Ten spolu se špatnou zdravotní a hygienickou situací vedl k vzniku řady epidemií a nouzi nejchudšího obyvatelstva. V reakci na tuto situaci vyslal ČSČK do Ruska humanitární pomoc, zahájil rozsáhlé sbírky šatstva a peněz a roku 1922 spolu se zaangażovanými společnostmi zřídil zvláštní Ústředí československé dobrovolné pomoci v Rusku a na Ukrajině, v jehož čele stanula dr. Masaryková. Do pomoci se zapojil také Dorost ČSČK, různé československé spolky a také T. G. Masaryk, který poskytl za tímto účelem finanční dar osm set tisíc marek.¹¹⁷

Alice energicky propagovala pomoc Rusku nejen na území Československa, ale také v mezinárodním měřítku. Díky jejímu upozorňování na danou situaci na konferencích, v mezinárodních strukturách ČK, ve Společnosti národů a v Nansenově fondu se do pomoci zapojila také Rockefellerova nadace a Americký ČK, který poslal do Ruska své ošetřovatelky, specializované lékaře-epidemiology a poskytl Rusku speciální zdravotní vlak s potřebným zdravotnickým vybavením. Při Nansenově fondu pak vznikl nadnárodní Humanitární výbor pro pomoc hladovějícímu obyvatelstvu, který koordinoval pomoc Rusku na mezinárodní úrovni. Alice, která byla hlavním iniciátorem vzniku tohoto výboru, který umožnil systematizaci pomocných aktivit, se stala jeho předsedkyní a stala se také zástupcem Československé republiky v Nansenově komisi při společnosti národů při organizování pomoci strádajícímu obyvatelstvu Sovětského svazu.¹¹⁸

Kromě pomoci do ciziny se Alice Masaryková věnovala také pomoci cizincům na našem území. Byli to především Rusové, kteří k nám utíkali před občanskou válkou, cizinci umístění v internačních táborech, kteří zde zůstávali od doby první světové války a váleční zajatci, kteří se již nechtěli vrátit zpět do své vlasti. Alice iniciovala pořádání dobročinných koncertů a divadelních vystoupení a z výtěžků z těchto akcí pak financovala pomoc těmto uprchlíkům. ČSČK pod jejím vedením:

- zajišťoval těmto lidem věcnou, potravinovou a peněžní podporu,

¹¹⁷ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325 a ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

¹¹⁸ Srov. tamtéž

- nemocné umisťoval do TBC-sanatorií,
- zřizoval a udržoval školy, knihovny a divadla v zajateckých a uprchlických táborech,
- pomáhal zřizovat košíkářské, krejčovské a obuvnické dílny, kde cizinci mohli získat výuční list a lépe tak sehnat práci,
- zřídil tzv. „Ruský domov pro ruské a ukrajinské studenty a profesory“, který byl vybaven čítárnou a studovnou ruskojazyčných knih,
- finančně podporoval Komitét ruských studentů,
- zřídil speciální internát ukrajinského gymnázia,
- zorganizovala zvláštní „Výbor pro pomoc ruským vědcům“.¹¹⁹

ČSČK nepřispíval v nouzi pouze Rusku, ale také několika jiným zemím. V roce 1923 například vyslal humanitární zásilky do zemětřesením postiženého Japonska. Koncem dvacátých let poskytl pomoc po zemětřesení v Řecku a Bulharsku a na konci třicátých let organizoval humanitární sbírky pro děti ve válečném Španělsku.¹²⁰

Vznik slavení „velikonočního Míru Červeného kříže“

Autorkou myšlenky „mírové slavnosti“ byla dr. Alice Masaryková, která se touto cestou snažila bojovat proti stranickým rozepřím československé vlády. Ty byly přirozeným průvodním znakem demokracie, ale zároveň představovaly jisté nebezpečí, jak uvádí Radovan Lovčí ve své knize. Tyto rozepře nahrávaly do jisté míry extrémním silám, které usilovaly o nahrazení demokracie jinou formou vlády. Hlavním motivem pořádání těchto slavností byla tedy snaha stmelit národ.¹²¹

Velikonoční Mír Červeného kříže navázal na středověkou ideu „Treuga Dei“¹²² a na antický klid zbraní při pořádání starověkých olympijských her. Poprvé byl slaven v roce 1921 a oslavy trvaly tři dny, od Bílé soboty velikonoční po svátek vzkříšení Páně. Místem slavnostního setkání se stalo Národní divadlo a zúčastnili se ho novináři, členové ČSČK, ale také umělci a spisovatelé. Alice usilovala o to, aby alespoň na tři

¹¹⁹ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

¹²⁰ Srov. tamtéž.

¹²¹ Srov. tamtéž.

¹²² Pozn. Treuga Dei v překladu z latiny znamená boží příměří. Byla kategorie středověkého práva, která vznikla z iniciativy církve v 10. století. Jejím cílem byla pacifikace feudálních rozbíjů a zaručení ochrany příslušníkům určitých sociálních skupin. Její dodržování garantovaly branné jednotky duchovních a světských feudálů a porušení bylo stíháno církevními tresty. In Vševěd, *Encyklopedie v pohybu* [online].

dny v roce ustaly ve veřejném životě stranické spory, byla hledána cesta ke společné práci pro zlepšení zdraví národa a lidé zacílili svou pozornost na jedno konkrétní téma, které bylo s předstihem vybráno ústředím ČSČK. Mezi nejznámější hesla patří například: „Zdraví a mír“, „Úcta ke stáří“, „Dobro dětí především“. Alice pod heslem „*Mír není odpočinek, mír je aktivita*“¹²³ usilovala o to, aby Mír ČK nebyl mírem mrtvého ticha, ale mírem společné činné práce.¹²⁴

Jejím cílem bylo rozšíření těchto slavností do širokých lidových vrstev. Na slavnosti zvala novináře a žádala je o podporu a spoluúčast. V roce 1923 bylo již slavnostní prohlášení Míru ČK konáno v parlamentu za účasti předních představitelů československé vlády a kulturního života. Tato myšlenka si získávala příznivce jak z řad univerzitních profesorů, lékařů, spisovatelů, politiků, tak i široké veřejnosti. Slavnosti v Praze doprovázely famfáry a oslavné salvy, tramvaje jezdily ozdobené praporky ČK a ČSR a noviny po tři dny přinášely jen dobré zprávy. Poměrně velká podpora velikonočních akcí ČSČK vedla k jejich rozšíření ve 20. letech také do dalších měst, a nakonec byly vyhlašovány po celé zemi. V roce 1928, kdy bylo v květnu připomínáno sté výročí narození zakladatele mezinárodního hnutí Červeného kříže Henri Dunanta, připojil ČSČK k mírovým slavnostem novou myšlenku, kterou byla Pocta padlým ve světové válce projevená dvěmi minutami pietního ticha.¹²⁵ Od roku 1929 se dvě minuty ticha před dvanáctou hodinou staly trvalou součástí Míru ČK v celé republice. Velikonoční Mír ČK se postupně stal celonárodní a celostátní mírovou manifestací s cílem semknout se k práci ve prospěch národa a státu.¹²⁶

O slavnosti velikonočního Míru ČK nečekaně projeví zájem také zahraniční žurnalisté a veřejnost. Velikonoční mír byl opakovaně recenzován v tisku řady zemí světa a pozornost získal také v ústředních strukturách ČK. V roce 1922 Alice Masaryková promluvila o ideji Míru ČK na mezinárodním fóru v Ženevě. Myšlenka vytvoření prostředí, jež válku učiní směšnou a pomůže odsunout rozdíly, zaujala přední vedení Ligy společností ČK a ČP, která následně vyslala do ČSR své delegáty, aby se těchto slavností účastnili a sledovali jejich ohlas u veřejnosti. Následně byla vytvořena

¹²³ Srov. UHROVÁ, E. *Ženy, které uměly myslet i bez manžela*, s. 41.

¹²⁴ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 26-107 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

¹²⁵ Pozn. Dvě minuty ticha byly zahájeny ranou z děla, sirénami nebo hasičským signálem „Pozor!“ Následně ustal veškerý ruch v domácnostech i na ulicích, byla přerušena práce v továrnách, podnicích, kancelářích a obchodech. Provoz na ulicích a chodci se zastavili a sundali si pokrývky z hlavy. In ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 50-79.

¹²⁶ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

zpráva, která byla přednesena v roce 1934 na konferenci v Tokiu a jejímž výsledkem bylo doporučení mírových oslav všem organizacím ČK. Do budoucna se uvažovalo o postupném zapojení do těchto oslav všech kontinentů. Tyto velkolepé a trochu nadsazené plány však ukončily politické události konce třicátých let.¹²⁷

Druhá světová válka uskutečňování této myšlenky přerušila. Již v roce 1946 byla však tato tradice opět obnovena s heslem „Důvěrou k míru“. V roce 1948 se slavnost konala pod názvem „Světový den ČK“ a termín jejich oslav byl přesunut, pro nevhodnost náboženské symboliky pro nekřesťanská náboženství, z velikonoční Bílé soboty na 8. květen, výroční den narození Henri Dunanta. V Československu se po 27. březnu 1948 pod politickým vlivem ráz mírových slavností změnil a v roce 1951 byly oslavy jako „formální“ a nic neříkající a „neúčinná“ akce zrušeny. K jejich obnovení na půdě parlamentu ČR došlo, již nikoli jako oslav velikonočního Míru ČK, ale jako oslav Světového dne ČK, až v roce 2000.¹²⁸

Dr. Alice Masaryková dosáhla velikonočním Mírem ČK velkého triumfu a jí i celému ČSČK patří díky těmto oslavám světové uznání. Dalším významným svátkem, který vznikl na popud dr. Masarykové, a který je každoročně slaven druhou květnovou nedělí je Svátek matek.¹²⁹

Aktivity dr. Alice Masarykové na úrovni Mezinárodního Červeného kříže

Alice Masaryková si získala renomé nejen v ČSČK a na území Československa. Svými rozsáhlými sociálními aktivitami a intenzivní snahou o rozvoj vzájemných vztahů se zahraničními ČK se proslavila také v mezinárodních strukturách Červeného kříže.¹³⁰ V letech 1919 až 1938 zastupovala ČSR v Mezinárodní radě Červeného kříže v Paříži a několik let pracovala v jejím výkonném výboru. Účastnila se konferencí ČK v Ženevě, Paříži, Londýně a Bruselu, předsedala střeoevropské konferenci ČK v Praze a zastupovala zájmy ČK na tzv. „křížových“ konferencích. Roku 1928 se stala předsedkyní první Mezinárodní konference sociální práce v Paříži a o čtyři roky později předsedala také Mezinárodní konferenci ve Frankfurtu nad Mohanem. Šest let byla navíc předsedkyní Organizačního výboru této konference.¹³¹ Úzce spolupracovala

¹²⁷ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

¹²⁸ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

¹²⁹ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

¹³⁰ Srov. tamtéž.

¹³¹ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

s Ligou společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce¹³², jehož členem se ČSČK stal Aliciným přičiněním v lednu 1920. Často osobně předsedala jejím důležitým jednáním a později byla zvolena do Výkonného výboru a Rady guvernérů Ligy společností ČK a ČP. V mezinárodních sférách byla považována za jednoho z hlavních mluvčích země v záležitostech sociální péče a sociální práce a ČSČK díky jejím zásluhám získal na mezinárodním fóru zvučné jméno.¹³³

Shrnutí přínosu dr. Alice Masarykové v době jejího předsednictví v ČSČK

Alice Masaryková měla rozhodující vliv na tom, že se ČSČK stal za jejího předsednictví mohutnou sociálně-zdravotní organizací se širokým sociálně-pracovním programem. Svou práci v něm chápala jako životní poslání. Účastnila se všech schůzí a zasedání hlavních výborů, sama finančně podporovala různé jeho aktivity a svou funkci vykonávala po celou dobu zcela bezplatně. Její spolupracovníci přičítali úspěchy ČSČK především její vytrvalosti, pevné vůli, smyslu pro detail, jejím vysokým nárokům, ale také její osobní spolupráci s dobrovolníky a jejímu pochopení pro druhé. Přes veškeré své zásluhy se však Alice snažila zůstat stranou veřejného života. Zastávala názor: „*Pracovat v tichu a neviděna.*“¹³⁴

Její nadšení a osobní zainteresovanost ve všech směrech činností ČSČK vedly k její časté přepracovanosti a nervovému vyčerpání. Následkem toho, se Alice začala postupně stranit. Vyhýbala se veřejným vystoupením, odmítala mluvit na slavnostních schůzích ČK a své články pro časopis ČK psala anonymně. To můžeme označit jako jeden z důvodů, proč není jméno Alice Garrigue Masarykové do dnešní doby příliš známé nebo proč její osobnost a přínos v období první Československé republiky nebyly dosud zcela doceněny.¹³⁵

¹³² Pozn. Liga společností ČK a ČP byla ústředím zaměřeným na mírovou práci. Sbírala a analyzovala údaje o práci jednotlivých spolků, organizovala pomoc při pohromách, zabývala se rozvojem dorostového hnutí, zkoumala snahy směřující ke zlepšení všeobecného zdraví a ošetrovatelskou problematiku a působila jako prostředním mezi ČK a zdravotnickými institucemi. In ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

¹³³ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

¹³⁴ ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 53.

¹³⁵ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

2.3 Další aktivity PhDr. Alice Masarykové

Alice Masaryková patřila na přelomu století k nemnoha vzdělaným a pokrokově smýšlejícím ženám. Její rozsáhlá sociální, charitativní a zdravotně výchovná činnost zasahovala do běžného života mnoha lidí a institucí. Je označována za jednoho z nejvýraznějších a nejznámějších představitelů sociální práce u nás, a to nejen díky činnostem, které zastávala v roli předsedkyně ČSČK. Kromě sociálních aktivit, které Alice Masaryková vykonávala pod záštitou ČSČK se zapojila také do řady dalších činností, které se sociální oblastí více či méně souvisely.¹³⁶

Sociální aktivity dr. Masarykové během jejích studijních let

Již na škole projevovala Alice Masaryková zájem o sociální otázky a veřejné dění. Osobně se zapojila například do práce ženského spolku Slávie, který propagoval otázku ženského práva, organizoval diskusní sezení o mravních a sociálních otázkách, problematice prostituce, celibátu učitelek, ženském hnutí dělnic nebo o feminismu. Po získání doktorátu pak často sama vedla přednášky o emancipaci žen, problematice alkoholismu, prostituce a ngramotnosti.¹³⁷

Dále se věnovala boji proti alkoholismu. Podílela se na organizování přednášek o abstinenci, účastnila se mezinárodních protialkoholních kongresů a spolupracovala s abstinentským hnutím při Karlově univerzitě.¹³⁸ Na protialkoholním kongresu ve švédském Stockholmu konaném 28. července 1907 vystoupila se svým projevem, v němž prezentovala kroky nutné k úspěšnému boji proti alkoholismu. „*S výchovou abstinentní musí jíti ruku v ruce úprava sociálních poměrů dělnictva, kotvíci ve zdravých bytech, zlepšení stravy, opatření dobré pitné vody, laciné výrobě dobrých, alkoholu prostých nápojů a v úpravě pracovních poměrů dělnictva vůbec.*“¹³⁹ Její aktivity na poli boje proti alkoholismu jí vynesly roku 1908 na post řádné místopředsedkyně Československého protialkoholního svazu¹⁴⁰ vedeného dr. Foustkou. V této funkci připravovala kurzy o abstinenci pro učitele, vedla veřejné přednášky

¹³⁶ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 5-7.

¹³⁷ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 81-100.

¹³⁸ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

¹³⁹ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 92.

¹⁴⁰ Pozn. později přejmenován na Československý abstinentní svaz. In LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 81-100.

o vlivu alkoholu na děti, přednášela v dělnických klubech a připravovala na toto téma stať do školních učebnic.¹⁴¹

Právě její činnosti v rámci protialkoholního hnutí vedly z mého pohledu k odstartování její úspěšné kariéry. Během svého působení v tomto hnutí se Alice seznámila s celou řadou sociálních otázek, s mnoha významnými lidmi, kteří v sociální oblasti působili, a získala řadu kontaktů na zahraniční odborníky.¹⁴²

Ve funkci středoškolské profesorky

Během svého působení na lyceu v Českých Budějovicích a později na holešovickém lyceu v Praze Alice Masaryková upozorňovala na sociální problémy ve společnosti. Ve svých studentkách probouzela zájem o sociální otázky a sociologii a vedla je k sociálně charitativním činnostem. V rámci mimoškolních aktivit vedla přednášky, pořádala charitativní sbírky, věnovala se překladatelské činnosti a psala odborné studie.¹⁴³ V této době se také aktivně zapojila do činností Komitétu pro vzdělávání hluchých, Komitétu nového hnutí ve prospěch nevidomých a aktivit „Sdružení akademicky vzdělaných žen“¹⁴⁴, které organizovalo sociální a zdravotní službu, a v jehož ústředním vedení následně Alice několik let působila.¹⁴⁵

V letech 1911-1912 se Alice podílela na ustanovení Sociologického semináře na Karlově univerzitě, kde se stala vedoucí jeho „Sociologické sekce“.¹⁴⁶ Ta měla vzbuzovat u studentů zájem o sociální otázky a sociální problematiku, o všeobecný stav dělnictva, informovat o sociální struktuře společnosti a seznamovat vysokoškolské studenty se sociologií. Nepřímo pak usilovala o vzdělávání společnosti, vznik odborných sociálních škol, zřízení zastřešujícího sociologického ústavu, vytvoření sociologické stolice na pražské univerzitě a především vznik sociální práce jako vědy. Teoretické oddělení vedl dr. B. Foustka, konkrétní problémy spadaly do působnosti dr. E. Beneše a tzv. „Praktická sekce“ byla vedena dr. A. Masarykovou. V rámci této sekce se studenti v součinnosti s příslušnými institucemi zabývali konkrétními sociálními problémy. Doučovali děti ze zanedbaných rodin, přebírali oficiální dohled

¹⁴¹ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 81-100 a SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

¹⁴² Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

¹⁴³ Srov. tamtéž.

¹⁴⁴ Pozn. Sdružení akademicky vzdělaných žen bylo dobrovolné středisko studentek a vzdělaných žen, jehož úkolem bylo hájit na veřejnosti a ve styku s úřady a institucemi jejich zájmy. In LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 101-116.

¹⁴⁵ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

¹⁴⁶ Srov. tamtéž.

nad nalezcí, účastnili se jednání a intervencí u poručenských a sirotčích soudů, zabývali se dodržováním vyhlášek a zákazy zaměstnávání dětí, studovali výchovu dětí z rozvrácených rodin a sociálně slabých rodin, rozebírali otázky pojištění, sociální a zdravotní zákonodárství, a řešili mnoho dalších praktických problémů. Můžeme říci, že činnost Alice Masarykové v Sociologické sekci ji definitivně utvrdila v jejím odhodlání budovat praktickou sociální práci v českých zemích.¹⁴⁷

V meziválečném období a během pobytů v zahraničí

Koncem první světové války a vznikem samostatného Československého státu začalo pro Alici pracovně velmi plodné období. V listopadu 1918 se podílela na vzniku České zemské komise pro ochranu dítek a péči o mládež a v prosinci téhož roku byla kooptována do správního výboru pomocného sdružení České srdce, které zajišťovalo šatstvo a potraviny chudým a hladovějícím lidem. V lednu 1919 byla z rozhodnutí ministerstva sociální péče pověřena dozorem nad sociálními organizacemi a ústavy státu a nad odbornými školami sociálními a sociologickými. Velmi aktivně se také podílela na činnostech v rámci Masarykovy ligy proti TBC a na začátku 20. let 20. století stála u založení Společnosti péče o dítě. Její zvolení do předsednické funkce ČSČK ji však donutilo ukončit svou činnost ve většině těchto zmiňovaných organizací.¹⁴⁸

Další významné sociální aktivity lze u Alice Masarykové zaznamenat během jejího pobytu v exilu v letech 1939-1945. Během této doby se aktivně zapojila do zajišťování humanitární pomoci československým uprchlíkům a podílela se na pořádání finančních sbírek a získávání šatů, léků a zdravotnického materiálu. Na místo svého bratra podnikla přednáškové turné, jehož smyslem bylo přiblížit americké veřejnosti „tragédii Československa“. Toto turné však musela předčasně ukončit a kvůli zdravotním problémům pak zůstala až do konce války v ústraní.¹⁴⁹

Po svém návratu do vlasti se opět zapojila do příprav různých akcí, konferencí, spolupracovala s ČSČK a Dorostem ČK a stanula ve výkonném výboru obnoveného Masarykova ústavu.¹⁵⁰ V důsledku politických událostí musela však zemi v prosinci

¹⁴⁷ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 101-116.

¹⁴⁸ Srov. OLÁH, M. et al. *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*, s. 11-60 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 101-116.

¹⁴⁹ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 101-116.

¹⁵⁰ Pozn. Masarykův ústav byl založen v roce 1932 k uchování a soustavnému doplňování archivu a knihovny publikací T. G. Masaryka. Zabýval se interním zpracováním vhodných částí svěřeného materiálu a jejich přípravou k publikaci, pořádal přednášky, kurzy a extenze a pokračoval v redigování a vydávání vlastních spisů Masaryka. In LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 361.

1948 opět opustit. V USA se pak stala členkou československé komunity a v roce 1951 také členkou Národní rady žen svobodného Československa a čestnou členkou Společnosti Charlotty Garrigue Masarykové. Spolu se svou sestrou Olgou se zasloužila o založení Masarykova publikačního fondu. Prostřednictvím rádia Svobodná Evropa, po vzoru svého bratra Jana, promlouvala ke svým krajanům ve vlasti a hájila svobodný svět. Aktivně působila až do věku, kdy již byla prakticky úplně slepá, účastnila se Sokolských sletů a zajímala se o československou komunitu žijící v Masaryktownu.¹⁵¹

Literární činnost dr. Alice Masarykové

Alice Masaryková se věnovala psaní odborných článků, knih a překladatelské činnosti. Již během svého působení na československém a holešovickém lyceu měla možnost otisknout některé své odborné studie na sociální téma ve výročních zprávách těchto škol. V Praze jí pak byla nabídnuta možnost publikovat také v renomovaných časopisech. Její práce přinášely osobitý pohled na ženskou otázku „...není možno a není pro další rozvoj ženského vzdělání a snažení ani radno, aby ženy chodily stále jen po cestách vyšlapaných. Není správný názor, že ženy vzdělané jsou a mají být jen konkurentkami mužů. Ženy musí si hledati nová pole působnosti a činností svou musí dokázati, že v některých nových oborech mají právo, ba téměř povinnost ujmouti se vedení.“¹⁵² Dotýkala se však především sociální problematiky a odkrývala také svůj plán na zřízení první řádné sociálně zdravotní školy. Z počátku psala své články o významných představitelkách sociální práce pod vlastním jménem, později však publikovala převážně pod pseudonymem Jan Skála nebo jméno vůbec neuváděla. Z tohoto důvodu do dnes není známo, které články a překlady knih pocházejí od Alice Masarykové.¹⁵³

Mezi její nejvýznamnější články patří dvě biografické statě o životě a práci Elizabeth Blackwellové uveřejněné v časopisu „Naše doba“ a článek o Helen Kellerové, o které později napsala také knihu. Z jejích knih jsou známé „Dopisy do vězení“ (1948), „Vzpomínky na dětství a mládí“ (1960) a „Hudba ve Spollville“ (1963).¹⁵⁴

¹⁵¹ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

¹⁵² LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 127.

¹⁵³ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 81-100.

¹⁵⁴ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

3. Hodnocení sociálních aktivit a přínosu Alice Masarykové

Přínos Alice Garrigue Masarykové pro oblast sociální práce, nejen během jejích činností v předsednické funkci v Československém Červeném kříži, nebyl a není do současné doby dostatečně zhodnocen. Vinu na tom nese nedávná minulost, kdy se představitelé komunistického režimu snažili potlačit vzpomínky na Tomáše Garrigue Masaryka a ostatní členy jeho rodiny a ČSČK se nesměl hlásit k odkazu své první předsedkyně. Část své viny na tom má však také sama Alice, která se stranila veřejnému dění a usilovala o to, aby její jméno nebylo příliš zmiňováno a její zásluhy byly přičítány celé organizaci ČSČK. To zapříčinilo, že do nedávné doby se o Alici Masarykové a jejích sociálních aktivitách z období první Československé republiky příliš nevědělo a v současnosti je její význam znovu objevován.

Alice Masaryková v dobové literatuře

Pramenů o životě a práci dr. Alice Masarykové z dob první republiky je velmi málo. O jejím životě se dozvídáme z její autobiografické knihy „Dětství a mládí : vzpomínky a myšlenky“, která byla vydána v roce 1960, a knihy paměti „Alice Garrigue Masaryk, 1879-1966: her life as recorded in her own words and by her friends“ sepsané Ruth Crawford Mitchell podle vzpomínek Alice Masarykové a jejích blízkých přátel, která byla vydána v roce 1980. Tato kniha však nebyla do češtiny nikdy přeložena.¹⁵⁵

Prvním a do roku 2001 také jediným autorem pojednávajícím o životě Alice Masarykové a jejích sociálních aktivitách byl Harold Gordon Skilling. Popisuje ji jako vysokou, štíhlou, tmavovlasou ženu s nádhernými tmavými očima, která byla vždy usměvavá, pozitivní, důstojná a laskavá, a která se výrazně zapsala do dějin za habsburské monarchie, první republiky, první i druhé světové války a v první polovině období komunistické totality. Označuje ji za významnou sociální pracovníci, zanícenou vlastenku a jednu z prvních feministek, která jednala vždy podle svých osobních morálních zásad a náboženského přesvědčení, a proto působila staromódně a někdy až puritánsky. Vyzdvihuje především její úctu k odborným znalostem¹⁵⁶ a uvádí, že: „*Ačkoliv Masaryk přednášel sociologii, byla to Alice, která zavedla studium praktické*

¹⁵⁵ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 431-440.

¹⁵⁶ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142.

sociologie a sociální práce, a lze ji proto považovat za zakladatelku sociologického výzkumu v českých zemích.”¹⁵⁷

O jisté zhodnocení práce dr. Masarykové se pokusil Vladimír Haering, který převzal v roce 1938 předsednický post ČSČK. U příležitosti Alicina rezignačního aktu vyzdvihl její podíl na transformaci ČSČK z primárně válečné organizace na organizaci mírovou, zaměřenou na boj proti nemocem, zmírňování bídy obyvatelstva a rozvoj sociálně zdravotních aktivit a provedl sumarizaci jejího přínosu pro ČSČK. Zdůraznil, že právě díky Alici Masarykové se ČSČK stal fungující a efektivní institucí, postavenou na moderních progresivních metodách a poskytující péči na vysoké úrovni, čímž se ČSČK zařadil mezi vzorové národní pobočky Červeného kříže.¹⁵⁸ Na závěr svého proslovu ocenil, že Alice ve své funkci pracovala zcela nezištně: *„Nejen, že nikdy nepřijala ani haléře od červeného kříže, ale z peněz svého otce hradila všechny výlohy spojené s prací v červeném kříži a štědře podporovala nejen červený kříž, ale celou řadu institucí národních a institucí humánních. Jejím ideálem nebyl mamon, sláva světská. Ona má jednu ctižádost: pomoc trpícímu člověku.*”¹⁵⁹

Z dobových pramenů se dochovaly také kusé informace ve zpravodajích ČSČK, v tisku, dopisech či denících. Ty však čekaly dlouhou dobu na své zpracování a ucelení. Podle nich lze v současnosti říci, že její žačky z českobudějovického a holešovického lycea, spolupracovníci a přátelé se shodovali na tom, že Alice Masaryková svými myšlenkami a činnostmi ovlivnila celou řadu lidí a dala zcela nový ráz sociální práci na našem území. Nakolik oprávněné je však přičítat této osobnosti veškeré zásluhy ČSČK v tomto období, a do jaké míry byli tito lidé ovlivněni svými osobními vztahy s touto ženou nebo s jejím významným otcem se můžeme jen dohadovat.¹⁶⁰

Alice Masaryková v současné literatuře

Jméno Alice Masarykové se začíná objevovat v českých publikacích až po roce 2001. K jejímu odkazu se navrací ČČK a její práce je vyzdvihována řadou novinářů a autorů zabývajících se historií sociální práce na našem území. O tomto tvrzení svědčí řada novinových článků věnovaných Alici Masarykové i množství internetových odkazů, které je možné dohledat. Veřejnosti je představována jako vzdělaná a pokrokově

¹⁵⁷ SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 75.

¹⁵⁸ Srov. SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*, s. 63-142 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

¹⁵⁹ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 318.

¹⁶⁰ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-325.

smýšlející žena, která ovládala několik jazyků, zajímala se o literaturu a umění a pod vlivem svého otce hájila demokracii a humanismus. V sociální oblasti jsou zdůrazňovány především její zásluhy o ČSČK, její aktivity v abstinenčním hnutí, propagace sociologie a emancipace, a její vliv na utváření vysokoškolského vzdělávání v oblasti sociální práce.¹⁶¹

V roce 2003 vydává Josef Švejnoha pod Úřadem Českého červeného kříže útlou knížku s názvem „Alice Masaryková – první předsedkyně Československého červeného kříže“, ve které přináší první ucelený pohled na práci této významné ženy. Představuje Alici jako skromnou ženu s hlubokým humánním cítěním a touhou pomáhat všem trpícím a strádajícím. Ženu, která měla skvělé organizační schopnosti, díky nimž se jí podařilo z ČSČK vytvořit mohutnou sociálně zdravotnickou organizaci s širokým mírovým programem a pevnou organizační základnou. Ženu, pro níž se práce pro ČSČK stala životním posláním. Uvádí, že Alice patřila k významným představitelům Červeného kříže a po období let 1948-1989, kdy se její jméno z politických důvodů nesmělo na veřejnosti objevovat, si zaslouží, aby se její práci naše společnost věnovala a projevila jí patřičné uznání.¹⁶²

Nejrozsáhlejším a nejkomplexnějším dílem, které se do současnosti věnuje životu a dílu Alici Masarykové je kniha Radovana Lovčího „Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce“ vydaná pod Karlovou univerzitou v Praze v roce 2007. Lovčí popisuje Alici, jako osobnost, která přes svůj chronický nedostatek sebedůvěry, deprese a stavy vnitřních pochyb a nejistoty dokázala vybudovat vyspělou, funkční a progresivní sociální organizaci, jež si vydobyla nemalé mezinárodní renomé. Zakládáním nemocnic, budováním školské sociální péče, vytvářením sítě zdravotních poraden, samaritánských sborů, založením Dorostu ČK a myšlenkou slavení velikonočního Míru ČK se jí podařilo dosáhnout svých cílů, které si při přijetí funkce v ČSČK předsevzala:¹⁶³ „*Doufám, že se podaří vybudovat světovou organizaci, v níž by Československý Červený kříž měl postavení obdobné jako Československo v Radě národů.*“¹⁶⁴

¹⁶¹ Srov. ŠOURKOVÁ, A. Alice Masaryková. In *Knižnica* [online].

¹⁶² Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

¹⁶³ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 245-440.

¹⁶⁴ LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 434

Alice Masaryková v dnešním Červeném kříži

V období, kdy se Československo a ČSČK nemohly hlásit k odkazu Alice Masarykové, byla její památka v mezinárodních strukturách Červeného kříže a především ve Spojených státech amerických nadále uchováována a její práci byla věnována zasloužená pozornost. Koncem listopadu 1976 u příležitosti desátého výročí jejího úmrtí uspořádal Americký Červený kříž slavnostní vzpomínkový večer v Assembly Hall. V muzeu Amerického Červeného kříže se dodnes nachází pamětní busta Alice Masarykové a právě v Americe vznikl v roce 1980 také první životopis této významné ženy. Od roku 2004 je velvyslanectvím Spojených států amerických udělována českým občanům, kteří se mimořádně zasloužili o dodržování a ochranu lidských práv a rozvoj občanské společnosti, Cena Alice Garrigue Masarykové.¹⁶⁵

Po roce 1989 se ČSČK mohl opět veřejně přihlásit k odkazu své první předsedkyně a zakladatelky a při hledání nových forem a metod práce se vrátit k jejím myšlenkám, které i v dnešní době upoutají a inspirují. Práce Alice Masarykové a její význam pro ČSČK byly připomínány ve zpravodajích a na výročních schůzích a její jméno se zařadilo mezi nejvýraznější a nejznámější jména 20. století.¹⁶⁶

V září roku 1994 jako důkaz úcty ke své zakladatelce zajistil ČSČK ve spolupráci s řadou dalších organizací převoz ostatků Alice Garrigue Masarykové do České republiky a jejich pietní uložení do rodinného hrobu na hřbitově v Lánech. Jako připomínka jejího života a práce byla v roce 1996 slavnostně odhalena pamětní deska na domě v pražské Loretánské ulici, kde Alice se svými rodiči vyrůstala, a kde se v současné době nachází hlavní Úřad Českého červeného kříže.¹⁶⁷

V roce 1991 byla pod záštitou Českého Červeného kříže zřízena Domácí ošetrovatelská péče a pečovatelská služba nabízející pomoc lidem v nemoci nebo ve stáří nazvána „Alice“. Tato služba je pojmenována po Alici Masarykové, která stála u zrodu ošetrovatelské a zdravotní služby v rodinách v roce 1929. Domácí péče je poskytována ve spolupráci s rodinou denně, včetně svátků, sobot a nedělí a její služby jsou na odborné úrovni, poskytují je profesionální zdravotnice, jsou indikované ošetřujícím lékařem a plně hrazeny pojišťovny. Principy péče „Alice“ lze shrnout do

¹⁶⁵ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 431-440.

¹⁶⁶ Srov. MASARYKOVÁ, A. G. *Červený kříž*, s. 5-10 a ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

¹⁶⁷ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107.

hesel: dostupnost, profesionalita, spolehlivost, přizpůsobivost a zachování lidské důstojnosti.¹⁶⁸

V roce 1995 vznikla Společnost Alice Masarykové, která v součinnosti s jednotlivými oblastními spolky Českého Červeného kříže realizuje tzv. „Memoriály Alice Masarykové“. Mezi její další činnosti patří prezentování ošetrovatelských dovedností a zdravotní péče dětem, pořádání přednášek o činnosti a historii ČČK na školách a upozorňování na nebezpečí drogových závislostí. Všechny tyto aktivity jsou realizovány zábavnou formou v rámci školního vyučování nebo tzv. „volných odpolední.“¹⁶⁹

Od roku 2002 slouží domek v Lánech, který nechala dr. Masaryková na své náklady postavit roku 1928 pro místní pobočku ČČČK, jako Pamětní síň dr. Alice Masarykové. Expozice, spravovaná Muzeem T. G. Masaryka Rakovník, je věnovaná životu a práci Alice Garrigue Masarykové, činnosti ČČČK v době první republiky a světové historii a poslání Červeného kříže. Zajímavostí této expozice je zrekonstruovaný byt Alice Masarykové či pamětní deska u vchodu do síně, která byla slavnostně odhalena za přítomnosti Masarykových vnuček Anny a Herberty v roce 1968.¹⁷⁰

Od roku 2003 Český Červený kříž jako své nejvyšší ocenění uděluje Medaili Alice Masarykové. Medaile je obvykle předávána dlouhodobým členům ČČČK za jejich mimořádnou službu nebo významné přispění k šíření myšlenek a principů Červeného kříže v rámci společnosti. Do roku 2012 již bylo uděleno padesát dva těchto medailí.¹⁷¹

Obdobným oceněním, které však nesouvisí s činností Červeného kříže je Plaketa Alice Masarykové, která je udělována za významný přínos k rozvoji sociální práce v České republice. Toto ocenění je vydáváno Národním vzdělávacím fondem a Asociací SocioCarolinum a zveřejňováno českým časopisem FORUM vydávaným Karlovou univerzitou. Dostupné záznamy o udělení Plakety Alice Masarykové se týkají pouze roku 2000.¹⁷²

¹⁶⁸ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 431-440, Oblastní spolek ČČČK České Budějovice. *Domácí ošetrovatelská péče a pečovatelská služba ČČČK Alice* [online] a Oblastní spolek ČČČK Trutnov. *Domácí péče „Alice“* [online].

¹⁶⁹ Srov. LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 431-440.

¹⁷⁰ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107 a Muzeum T.G.M. Rakovník. *Pamětní síň dr. Alice Masarykové* [online].

¹⁷¹ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 7-107 a KMONÍČKOVÁ, Z. Světový den Červeného kříže 2011. In *Noviny Červeného kříže* [online].

¹⁷² Srov. BLÁHA, J. Plaketa Alice Masarykové. In *Forum* [online].

Hodnocení přínosu Alice Masarykové z mého pohledu

Je pochopitelné, že hodnocení obsažená v literatuře, jejímiž autory byli Alicini přátelé a současníci, mohou být do značné míry ovlivněna jejich vzájemnými vztahy, popřípadě také respektem k jejímu otci. Dále je potřeba si uvědomit, že perspektiva doby, v níž byla tato hodnocení formulována, se do jisté míry liší od perspektivy doby dnešní. Vzhledem k tomu, že dodnes nejsme zcela schopni posoudit, které inovační myšlenky lze přisoudit přímo její osobě, a které vznikly v rámci organizace Československého Červeného kříže, není a ani nemůže být její přínos úplně doceněn.

Jak jsem již uvedla v úvodu této kapitoly, k zhodnocení přínosu dr. Alice Garrigue Masarykové v oblasti sociálních aktivit nedošlo během jejího života, za doby totality (v letech 1948-1989), ani na počátku existence samostatné České republiky. Její práce je předmětem zkoumání teprve současných autorů a její zásluhy o rozvoj sociální práce na našem území dosud nejsou známy širší veřejnosti. Přesto, na základě mého osobního zkoumání přínosu této ženy, hodnotím její práci jako obdivuhodnou a souhlasím se slovy jejích neteří Anny a Herberty: „*Alice se s elánem vrhala do konání obecného dobra, často až s nadměrným idealismem*”. „*Měli bychom o ní vědět víc, zasloužila by si to.*”¹⁷³ Tento úkol je výzvou pro současnou generaci historiků, pedagogů a sociálních pracovníků.

¹⁷³ UHROVÁ, E. *Ženy, které uměly myslet i bez manžela*, s. 43.

Závěr

Alice Masaryková je osobností s vysokou historicko-společenskou hodnotou. Vyrůstala v rodině, která podporovala svobodný rozvoj dítěte, na přelomu století patřila k nemnoha vzdělaným a pokrokově smýšlejícím ženám, své vzdělání si navíc rozšiřovala během zahraničních pobytů a roku 1939 obdržela čestný doktorát na univerzitě v Pittsburghu. Na poli sociální práce se zaměřila především na boj proti alkoholismu, prosazování hygieny, tělesného pohybu a zásad správné výživy. Organizovala ošetrovatelské a zdravotní kurzy, sbírky pro sociálně nejslabší vrstvy obyvatel, pomáhala rodinám postiženým živelnými pohromami a upozorňovala na vysokou úmrtnost dětí. Na přelomu století patřila mezi první bojovnice za ochranu matek a dětí, usilující o zlepšení postavení žen ve společnosti a jejich zrovnoprávnění. Díky svým kontaktům se zahraničními sociálními pracovníky se jí podařilo na našem území vybudovat síť sociálních poraden, dětských jeslí a útulků pro sirotky a opuštěné děti. Největší zásluhy si však vysloužila svými aktivitami ve funkci první předsedkyně Československého Červeného kříže. Smysl práce Červeného kříže viděla ve snaze: „*Pomáhat lidem, aby mohli žít lidsky.*“¹⁷⁴ Během své práce pro Československý Červený kříž: „*Získala přesvědčení, že sociální práci přispívá duchovní uvědomělost, všeobecné vzdělání a houževnatá pracovitost*“¹⁷⁵ a tímto heslem se po celý život řídila.¹⁷⁶

V období mezi dvěma světovými válkami bylo jméno dr. Masarykové v Československu dobře známé. Alice svými rozsáhlými sociálními, charitativními a zdravotně výchovnými činnostmi zasahovala do života mnoha lidí a institucí a získala si tak uznání a věhlas. V letech 1948-1989 však byla její památka násilně potlačována. Její zásluhy za proměnu ČSČK z organizace pomáhající ve válce v organizaci mírotvornou byly bagatelizovány, její literární práce nesměly být vydávány a členové ČSČK se k jejímu odkazu nesměli hlásit. To mělo za následek, že několik generací občanů Československa a také samotných členů ČSČK vůbec neznalo její život a dílo. Změna politického systému v roce 1989 a vznik ČČK v roce 1993 daly prostor k nezávislému zkoumání jejích sociálních aktivit a příležitost opět si připomínat její

¹⁷⁴ MASARYKOVÁ, A. G. *Červený kříž*, s. 56.

¹⁷⁵ MASARYKOVÁ A. G. *Dětství a mládí : vzpomínky a myšlenky*, s. 109.

¹⁷⁶ Srov. MASARYKOVÁ A. G. *Dětství a mládí : vzpomínky a myšlenky*, s. 111-115 a ŠOURKOVÁ, A. Alice Masaryková. In *Knižnica* [online].

osobnost a práci. Přesto však až do roku 2001 nebylo v češtině publikováno detailnější dílo o jejím životě, a také v současnosti není její práce v řadách široké veřejnosti dostatečně známá. Dle mého názoru tak zůstává zodpovědnost na shrnutí významu a přínosu této významné české sociální pracovnice na dnešní generaci.¹⁷⁷

Cílem této práce bylo zabývat se historickými změnami v sociální práci v období vzniku první republiky a rolí Alice Masarykové, která se významně podílela na přetváření obrazu sociální práce na přelomu 19. a počátku 20. století. Ve své práci jsem se pokusila přiblížit důležité okamžiky jejího života, které ovlivnily nejen jí a její práci, ale ve svém důsledku také podobu české sociální práce. Závěrem této práce je zjištění, že současní autoři se pozvolna vrací do tohoto historického období našeho státu a snaží se na něj více upozornit. Také odborníci z oblasti sociální práce se tomuto období věnují a odkrývají naše tehdejší úspěchy i neúspěchy na poli sociální práce. Česká veřejnost však stále nemá o Alici Masarykové a dalších významných českých průkopnicích nové podoby sociální práce na našem území dostatečné povědomí.

¹⁷⁷ Srov. ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Čs. červeného kříže*, s. 5-7 a LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*, s. 11-16.

Seznam literatury

- CUHRA, J. et al. *České země v evropských dějinách IV: Od roku 1918*. Praha: PASEKA, 2006. ISBN 80-718579-4-7.
- DOLEŽAL, J. Nárys dějin charitní služby chudým a trpícím – Historické inspirace sociální práce. In MARTÍNEK, M. et al. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 2. vyd. Praha: JABOK, 2010. ISBN 80-904137-6-4.
- GROH, J. Zdravotní kolonie – přípravou k pohotovosti. In *Zprávy Čsl. Červeného kříže*, roč. 7, č. 4. Praha: Československý Červený kříž, 1927. ISBN nevedeno.
- LOVČÍ, R. *Alice Garrigue Masaryková – Život ve stínu slavného otce*. Praha: Univerzita Karlova, 2007. ISBN 80-7308-189-8.
- MASARYKOVÁ, A. G. *Červený kříž*. Bratislava: Slovenský výbor Česko-slovenského Červeného kříže, 1992. ISBN 80-85690-00-4.
- MASARYKOVÁ, A. G. *Dětství a mládí : vzpomínky a myšlenky*. 2. vyd. Praha: Ústav T.G. Masaryka, 1994. ISBN 80-901478-6-0.
- MASARYKOVÁ, A. G. *Dopisy do vězení*. Praha: Československý červený kříž, 1920. ISBN nevedeno.
- MASARYKOVÁ, CH. G. *Listy do vězení*. 2. vyd. Praha: Vladimír Žikeš, 1948. ISBN nevedeno.
- MATOUŠEK, O. et al. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
- MERHAUT, M. Výchovní význam zdravotních osad. In *Zprávy Čsl. Červeného kříže*, roč. 7, č. 10. Praha: Československý Červený kříž, 1927. ISBN nevedeno.
- OLÁH, M. et al. *Sociálna práca : vybrané kapitoly z dejín, teórie a metód sociálnej práce*. 3. dopl. a přeprac. vyd. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnem práce sv. Alžbety, 2009. ISBN 80-969449-6-7.
- OLÁH, M. et al. *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*. 2. vyd. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnem práce sv. Alžbety, 2008. ISBN 80-969449-6-7.
- SKILLING, H. G. *Matka a dcera : Charlotta a Alice Masarykovy*. Praha: Gender Studies, 2001. ISBN 80-902367-9-0.
- ŠULC, M. Zdravotní osada po stránce zdravotní. In *Zprávy Čsl. Červeného kříže*, roč. 10, č. 2. Praha: Československý Červený kříž, 1930. ISBN nevedeno.

ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková – první předsedkyně Československého červeného kříže*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 2003. ISBN neuvedeno.

ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 1999. ISBN 80-23920-51-0.

ŠVEJNOHA, J. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 2008. ISBN 80-87036-28-0.

UHROVÁ, E. *Ženy, které uměly myslet i bez manžela*. Praha: Krásná paní, 2009. ISBN 80-86713-55-7.

VAŠEK, B. *Dějiny křesťanské charity*. Velehrad, 1941. ISBN neuvedeno.

VÁŇOVÁ, R. Školský systém v českých zemích – vývoj a současný stav. In VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H., et al. *Pedagogika pro učitele*. 2. rozšířené a aktualizované vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 80-247-3357-9.

WEIGNER, K. Organizace ošetrovatelství Čs. Červeného kříže. In *Zprávy Čsl. Červeného kříže, roč. 10, č. 10*. Praha: Československý Červený kříž, 1930. ISBN neuvedeno.

Internetové zdroje

BLÁHA, J. Plaketa Alice Masarykové. In *Forum* [online]. Praha: Univerzita Karlova © 2000 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <<http://forum.cuni.cz/fukVI08/infoforum.html>>.

Český červený kříž. *Hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce* [online]. Praha: ČČK © 2007-2009 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.cck.cz/index.php?page=hnuticck>>.

DVOŘÁČEK, D. Vliv hasičského hnutí na vznik a rozvoj Červeného kříže. In *Klub historie Červeného kříže – Z historie záchrannářství* [online]. Lány: Klub historie Červeného kříže © 2010 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.klubhistorieck.wgz.cz/z-historie-zachranarstvi/vliv-hasicskeho-hnuti-na-vznik-a-2.html>>.

FIKAROVÁ, J. *Vzdělávací role Československého červeného kříže od založení v roce 1919 až do roku 1948*. Brno: 2007. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Lékařská fakulta. Katedra ošetrovatelství. Vedoucí práce K. Urbánková [online]. Brno: Masarykova Univerzita © 2007 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://is.muni.cz/th/20925/lf_b/bakalarska_prace_2007.pdf>.

JUKL, M. *Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly* [online]. Praha: Český Červený kříž © 2005 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.cervenkykruz.eu/cz/mhp/konvence.htm#_edn4a>.

KMONÍČKOVÁ, Z. Světový den Červeného kříže 2011. In *Noviny Červeného kříže* [online]. Praha: Úřad ČČK © 2011, č. 3 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.cckjc.cz/userfiles/noviny-cck/Noviny%20CCK%20c.%203%20-%202011.pdf>>.

MORKES, F. *Počátky vzdělávání dívek v Čechách* [online]. Praha: Český rozhlas © 2012 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.rozhlas.cz/leonardo/historie/_zprava/215841>.

Muzeum T.G.M. Rakovník. *Pamětní síň dr. Alice Masarykové* [online]. Rakovník © 2000-2009 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.muzeumtgm.cz/cz/lany/Pametni-sin-Alice-G-Masarykove-a-Ceskeho-cerveneho-krize>>.

Oblastní spolek ČČK České Budějovice. *Domácí ošetrovatelská péče a pečovatelská služba ČČK Alice* [online]. České Budějovice: Český Červený kříž [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.adp-alice.cz/>>.

Oblastní spolek ČČK Trutnov. *Domácí péče „Alice“* [online]. Trutnov: Český Červený kříž © 2012 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.adp-alice.cz/>>.

ŠOURKOVÁ, A. Alice Masaryková. *Knížnica* [online]. Martin © 2004, č. 4 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.snk.sk/swiftdata/source/casopis_kniznica/2004/april/207.pdf>.

VEČERNÍK, J. *Empirický výzkum chudoby v českých zemích ve třech historických obdobích* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. © 2011 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://dav.soc.cas.cz/uploads/eba969bf33d120f15db9bbdb8ce4b1098e8c24af_DaVp133_146%20Vecernik.pdf>.

Vševěd, Encyklopedie v pohybu. *Treuga Dei* [online]. © 2005-2011 [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <<http://encyklopedie.vseved.cz/treuga+Dei>>.

YWCA v České republice. *O nás* [online]. Praha: YWCA [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <<http://ywca.cz/o-nas/>>.

Abstrakt

ŠKODOVÁ, E. *Život Alice Garrigue Masarykové a její přínos v oblasti sociální práce*. České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce T. Veber.

Klíčová slova: Sociální práce, období první Československé republiky, Československý Červený kříž, Alice Garrigue Masaryková.

Práce pojednává o životě a sociálních aktivitách dr. Alice Garrigue Masarykové a jejím působení ve funkci první předsedkyně Československého Červeného kříže. V první části je popisován vývoj sociální práce na našem území, vznik mezinárodní humanitární organizace Červeného kříže a počátky Československého Červeného kříže. V druhé části je uveden životopis Alice Masarykové a její aktivity na poli sociální práce, které vyvrcholily jejím předsednictvím v ČSČK. V závěru práce je poskytnut nástin hodnocení Aliciny práce a jejího přínosu pro vývoj sociální práce v Československu z pohledu jejích současníků, pozdějších autorů a dnešní organizace Českého Červeného kříže.

Abstract

The life of Alice Garrigue Masaryk and her contribution to social work.

Key words: social Work, the First Czechoslovak Republic, the Czechoslovak Red Cross, Alice Garrigue Masaryk.

This thesis deals with the life and social activities of Dr. Alice Garrigue Masaryk and her presidency of the Czechoslovak Red Cross. The first part of the thesis describes the development of social work in our country, and the emergence of the international humanitarian organization Red Cross and the beginnings of the Czechoslovak Red Cross. The second part presents the biography of Alice Masaryk and her social activities, which culminated in her presidency of the Czechoslovak Red Cross. The thesis concludes with the evaluation of Alice's work and her contribution to the development of social work in Czechoslovakia and her contemporaries and followers' reactions to her work.